

ALLUUSIOT JA REAALIAT SUHTEESSA

PRAGMAATTISIIN ADAPTAATIOIHIN

Aineistona Aleksis Kiven Seitsemän veljestä -romaani
ja sen kurdinkielinen käännös

Bakhcha Shaban

Opinnäytetyö, syksy 2014

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Asioimistulkkauksen koulutus

Tulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Shaban, Bakhcha. ALLUUSIOT JA REAALIAT SUHTEESSA PRAGMAATTISIIN ADAPTAATIOIHIN. Syksy 2014, 53 s.

Diakonia-ammattikorkeakoulu. Asioimistulkkauksen koulutus, Tulkki (AMK).

Kääntäminen on ikivanha kommunikaatio- ja viestintäkeino kulttuurien välisessä kanssakäymisessä ja se on kaikkien kulttuurien sivilisaation perusta. Sen avulla tietoja, taitoja ja kirjallisuutta on vaihdettu kulttuurien välillä. Ovatko kulttuurisidonnaiset seikat asettaneet kääntäjät hankaliin tilanteisiin viestinnän välittämisessä? Tämän kysymyksen pohjalta tässä työssä etsitään vastauksia siihen, millä tavalla nämä kulttuurisidonnaiset seikat kuten alluusiot ja reaaliat ovat suhteessa kääntäjän tekemiin muutoksiin eli pragmaattisiin adaptaatioihin ja myös siihen, onko näillä kulttuurisidonnaisilla seikoilla vaikutuksia kääntäjän uskollisuuden lähdetekstiä kohtaan.

Tutkimusaineisto koostui tunnetun Aleksis Kiven kirjoittamasta Seitsemän veljestä -romaanin kolmesta ensimmäisestä luvusta ja sen kurdinkielisestä käännöksestä. Osittain myös käytettiin englanninnosta tutkimusaineistona varsinkin niiden repliikkien kohdalla, jotka oli poisjätetty kurdinkielisestä käännöksestä. Aineistoja kerättiin poimimalla alluusioita ja reaaliota lähdetekstistä eli Seitsemän veljestä -romaanista, jonka jälkeen vertailtiin kurdinkieliseen käännökseen ja joiltakin osin englanninnokseen myös. Vertailujen jälkeen tarkistettiin, miten kurdin kielen kääntäjä tai englannin kielen kääntäjä oli ratkaissut käännösongelmat

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että alluusiot ja reaaliat ovat tiiviissä suhteessa pragmaattisiin adaptaatioihin ja alluusiot ja reaaliat vaikuttavat myös siihen, ettei kääntäjä pysty olemaan kokonaan uskollinen käännettävälle lähdetekstille.

Asiasanat: alluusiot, reaalia, pragmaattiset adaptaatiot, Seitsemän veljestä -romaanin, käännös

ABSTRACT

Shaban, Bakhcha.

How allusions and culture-bound elements are related to pragmatic adaptations. 53 p. Language: Finnish. Autumn 2014.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Community Interpreting: Degree: Interpreter.

The aim of the study was to find out how allusions and culture-bound elements are related to pragmatic adaptations, how the culture-bound elements and the allusions posted translators into a difficult position in translating from a source language into a target language and also how the culture-bound elements and allusions impact on translator's fidelity to primary text.

The main study materials consisted of a novel of *Seitsemän veljestä*, Seven Brothers, which was written by famous national Finnish writer Aleksis Kivi, and its Kurdish translation. Partly the English translation of the novel was used also as a study material especially in those speeches which were omitted from the Kurdish translation of the Seven Brothers.

The data were collected by picking up the allusions and the culture-bound elements from the primary text aka from novel of Seven Brothers. After this, they were compared with the Kurdish translation and some parts with the English translation also. After comparison, the solutions of the Kurdish translator or of the English translator were checked to find out how each of them had solved translation problems.

The study results demonstrated that, allusions and culture-bound elements are related closely to pragmatic adaptations and the allusions and culture-bound elements influence the fidelity of the translator so that she/he cannot be faithful to the primary text.

Keywords: Allusions, culture-bound element, pragmatic adaptations, a novel of Seven Brothers, translation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT	7
2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet	7
2.2 Tutkimustehtävät	8
3 PRAGMAATTISET ADAPTAATIOT JA NIIHIN LIITTYVÄT SELITYKSET	9
3.1 Pragmaattinen adaptaatio	9
3.1.1 Aika-, paikka- ja tekstifunktioerot	11
3.1.2 Taustatietojen erot	13
3.1.3 Kulttuurierot	14
3.1.4 Konventioerot.....	15
3.2 Reaalia	17
3.3 Alluusio.....	20
3.4 Yleistä kääntämisen tutkimisesta	22
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	24
4.1 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus.....	24
4.2 Laadullinen sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi.....	25
4.3 Seitsemän veljestä -romaani	26
5 AINEISTON ANALYSOINTI JA TUTKIMUSTULOKSET	28
5.1 Tutkimusaineistosta löytyneet reaaliat.....	33
5.1.1 Suomalaiseen mittaustapaan liittyvä reaalia	33
5.1.2 Suomalaiseen leikkeihin, töihin ja esineisiin liittyvät reaaliat.....	33
5.1.3 Ruokaan liittyvät reaaliat.....	35
5.1.4 Eläimeen liittyvät reaaliat	36
5.2 Löydetyt alluusiot.....	37
6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	43
LÄHTEET.....	48

1 JOHDANTO

Tarkastelen tutkimuksessani toiseen kulttuuriin kuuluvien peitettyjen viittausten eli alluusioiden ja kulttuurisidonnaisten elementtien eli reaalioiden suhdetta pragmaattisiin adaptaatioihin käännöksessä. Aineistokseni olen valinnut tunnetun Suomen kansalliskirjailijan Aleksis Kiven romaanin Seitsemän veljestä sekä sen kurdinkielisen käännöksen. Seitsemän veljestä on suomalainen kansallisromaanin, jolla on suuri merkitys suomalaisessa kulttuurissa. Tarkoitukseni ei ole analysoida koko kirjaa vaan kolme ensimmäistä lukua teoksesta. Olen valinnut Seitsemän veljestä -romaanin, koska siinä on paljon reaaliota ja alluusioita varsinkin kolmessa ensimmäisessä luvussa. Tutkimusaineisto on kerätty suomenkielisestä (2010, 4. painos), kurdinkielisestä (2005) ja vähän englanninkielisestä (1973) Seitsemän veljestä -romaanista. Ali Khezri on kääntänyt teoksen kurdin kieleen soranin murteeseen.

En ole tehnyt käännöksen tarkastelua tietyn käännösteoreetikon ajatusten pohjalta, vaan tarkoitukseni on yleisellä tasolla tuoda esille kääntäjien tekemiä omia ratkaisuja, joita kutsutaan pragmaattisiksi adaptaatioiksi. Pragmaattiset adaptaatiot voivat olla lisäyksiä, poistoja, korvauksia tai järjestyksen muutoksia (Vehmas-Lehto 2002, 100).

Analysoin niitä käännösratkaisuja, joissa kääntäjä on tehnyt pragmaattisia adaptaatioita, mutta otan analyysissä huomioon sellaiset käännösratkaisut, joissa kääntäjä on turvautunut formaaliseen ekvivalenssiin. Formaalin ekvivalenssi on yhdysvaltalaisen kääntämisen teoreetikon Eugene A. Nidan käyttämä termi, joka tarkoittaa lähdekielen sanatarkkaa kääntämistä ja lause- ja virkerakenteen kopioimista kohdekielelle (Vehmas-Lehto 2002, 55). Pyrin ottamaan huomioon analyysissäni myös sen, jos lähdeteksti ja kohdeteksti joissakin kohdin poikkeavat toisistaan huomattavasti. Tämä voi vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka lukija hahmottaa esim. romaanin roolihahmon. Tarkastelen myös, miten kääntäjä on ratkaissut kulttuurisidonnaiset käännösongelmat ja pragmaattiset ongelmat turvautuen sekä pragmaattisiin adaptaatioihin että kotouttavaan käännökseen samanaikaisesti samassa lauseessa. Kotouttavalla käännöksellä

tarkoitetaan lähdetekstin sopeuttamista kohdekulttuuriin (Tommola 2006, 16 & Ruokonen 2004, 63). Vehmas-Lehto (2002, 99) pitää kulttuurisia ongelmia pragmaattisina ongelmina. Tarkastelen tässä opinnäytetyössä, miten kulttuurisidonnaiset seikat ovat suhteessa pragmaattisiin adaptaatioihin ja myös sitä, vaikuttavatko pragmaattiset ongelmat kääntäjän ratkaisuihin niin, ettei kääntäjä pysty olemaan uskollinen käännettävälle lähdetekstille.

Olen toiminut tulkkina vuodesta 1996. Asioimistulkkauksen lisäksi olen tehnyt myös paljon käännöksiä. Työkokemukseni perusteella olen huomannut, että sekä tulkkauksessa että kääntämisessä kulttuurisidonnaiset elementit asettavat tulkit ja kääntäjät haastavaan tilanteeseen. Kääntämisessä tämä haaste korostuu enemmän, sillä kääntämisessä ei ole mahdollista tarkentaa puhujalta, mitä hän tarkoittaa jollakin ilmaisemallaan peitytyllä viittauksella. Tämän lisäksi olen hyvin kiinnostunut kääntämisestä ja sen avulla oman äidinkieleni ja suomen kieleni sanavarastot ovat laajentuneet. Näistä syistä olen valinnut opinnäytetyöni aiheen, joka liittyy kääntämiseen.

Tämä tutkimus on auttanut minua ymmärtämään kääntämisen haasteita syvällisemmin. Lisäksi työn tekeminen ja tulokset osoittivat konkreettisesti, että lähdekielen kansallisromaanien kääntäminen vaatii kääntäjältä hyvää perehtymistä lähdekulttuuriin ja sen kansanperinteeseen.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Kaunokirjallisuuden kääntämisessä käänнос on usein tehty kotouttavasti, koska niiden lukemista on pidetty nautinnollisena asiana. Tällöin kääntäjän ei tarvitse olla uskollinen lähdetekstiä kohtaan. Lukijat ovat kuitenkin erilaisia. Nykyajan lukijat ovat uteliaita tietämään eri kansojen luonnetta koskevista stereotyyppioista. Mielestäni lähdekulttuuria koskevien stereotyyppioiden välittäminen kohdelukijoille voi jäädä puutteelliseksi tai piiloon joidenkin käännösratkaisujen yhteydessä. Käännösratkaisulla on merkitys siihen, miten kohdetekstin lukija asian ymmärtää, hahmottaa ja tulkitsee. Siksi on mielenkiintoista ja hedelmällistä tarkastella kääntäjän eri ratkaisuja, joissa hän ei ole tehnyt sanatarkkaa käännostä ja ratkaissut pragmaattiset ongelmat muuttamalla ilmaisuun, poistamalla sanan tai lauseen tai korvaamalla muilla sanoilla tai ilmaisuilla. Kääntämisestä kiinnostuneena haluan saada selville ne seikat, jotka pitää ottaa huomioon kaunokirjallisuuden kääntämisessä. Haluan selvittää sen myös, onko kääntäjä turvautunut pragmaattisiin adaptaatioihin tarpeettomasti vai ainoastaan pragmaattisiin ongelmiin törmätessä?

2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Tämän tutkimuksen tarkoitus on tuoda esille reaaliat ja alluusioiden suhteessa pragmaattisiin adaptaatioihin ja analysoinnin avulla selviävien pragmaattisten adaptaatioiden syyt. Miksi kääntäjät joutuvat tekemään poistoja, lisäyksiä ja korvauksia ala- ja yläkäsitteillä?

Toinen tarkoitukseni on antaa tietoa tietyille kohderyhmälle tietoa Suomessa harvinaisena kielenä pidetystä kurdin kielestä. Kurdin kieli on indoeurooppalainen kieli ja kuuluu luoteisiranilaisten kielihaaraan. Soranin murretta puhutaan Iranissa ja Irakissa. Suomen kieli taas kuuluu uralilaisten kielikuntaan ja siihen haaraan, jonka nimi on itämerensuomalaiset kielet (Anhava 1998, 32–95.) Kohderyhmällä tarkoitan suomalaisia tai Suomessa asuvia ihmisiä ylipäätään. Tämä on ensimmäinen asioimistulkkauksen koulutusohjelman opinnäytetyö kääntämi-

sestä, jossa toisena kielenä on kurdi. Jotkut asioimistulkit tekevät käännöksiä tulkkauksen ohella. Tämä opinnäytetyö auttaa tulkkeja ja kääntäjiä miettimään eri ratkaisuja tulkatessaan ja kääntäessään kulttuurisidonnaisia käsitteitä. Tämä opinnäytetyö voi lisätä asioimistulkkauksen koulutusohjelman opiskelijoiden motivaatiota tehdä lisää tutkimuksia kääntämisestä. Mielestäni tulkkaus ja käännös ovat toisiaan täydentäviä, koska kääntäminen rikastuttaa tulkin sanavarastoja ja ilmaisutaitoja.

2.2 Tutkimustehtävät

Suomessa on tehty hyvin paljon tutkimuksia käännöksistä. Niissä kääntämistä ja käännöksiä on tarkasteltu useasta näkökulmasta, kuten katsottu tiettyä käännöstä kotouttamisen ja vieraannuttamisen näkökulmasta ja sitä onko joku käännösteoria kelvollinen tietyn käännöksen kohdalla. Tässä tutkimuksessa haluan selvittää:

- Millainen suhde alluusiolla ja reaaliolla on pragmaattisiin adaptaatioihin?
- Millä tavalla pragmaattiset ongelmat vaikuttavat kääntäjän uskollisuuteen lähdetekstille?

3 PRAGMAATTISET ADAPTAATIOIT JA NIIHIN LIITTYVÄT SELITYKSET

Tässä opinnäytetyössä on käytetty joitakin ammattikäsitteitä, joiden merkitys ei välttämättä selviä maallikoille pelkillä määritelmillä. Määrittelemisen lisäksi pidän tärkeänä opinnäytetyön sisällön ymmärtämisen kannalta selittää näitä käsitteitä ja antaa joitakin esimerkkejä, jotka olen poiminut tutkimusaineistostani.

3.1 Pragmaattinen adaptaatio

Tämän opinnäytetyön johdannossa olen määritellyt pragmaattisen adaptaation käsitteen vedoten Vehmas-Lehdon (2002, 100) määritelmään, jonka mukaan kaikki muuttamiset ja mukauttamiset poistamalla, korvaamalla, lisäämällä tai järjestyksen muuttamalla, mitkä tehdään kääntämisessä lähdetekstistä kohdetekstille, ovat pragmaattisia adaptaatioita. Tämä määritelmä kertoo meille, että joutuessaan käänösongelmiin kääntäjä voi turvautua yllä mainittuihin ratkaisuihin, jotta viesti välittyisi lähdekieleltä kohdekielelle.

Mainitessani pragmaattisia adaptaatioita pidän tärkeänä tuoda lingvistiset käännösteoriat esille. Koska lingvistiset teoriat sallivat kielellisen muutoksen kohdetekstissä niin, että lähdetekstin sisältö voidaan välittää käyttäen muita keinoja kääntämisen yhteydessä (Vehmas-Lehto 2002, 36–42). Lingvististen käännösteorioiden historia juontaa juurensa 1950-luvulla Neuvostoliittoon ja Kanadaan. Tämä teoria antaa vapaat kädet kääntäjille lingvistisen elementin valinnassa. Tämä teoria ei pidä lähdetekstiä niin pyhänä vaan pitää tärkeänä, että kohdeteksti sisällöllisesti on samanlainen kuin lähdeteksti. (Vehmas-Lehto 2008, 15.)

Monessa muussa käännösteoriassa kerrotaan, miten pragmaattiset ongelmat ratkaistaan tekemällä pragmaattisia adaptaatioita esim. dynaamisessa ekvivalenssiteoriassa, joka on Eugene A. Nidan kehittämä käännösteoria. Nida on maailman tunnetuin käänöskriitikko, joka työskenteli Raamattuseurassa. Seuran tehtävä oli kääntää Raamattu eri kielille. Dynaamisen ekvivalenssiteorian tavoite on, että käänös tuo kohdetekstin lukijoille vastaavan reaktion kuin läh-

detekstin lukijoille. Dynaamisen ekvivalenssiteorian mukaan käänös tehdään kohdekulttuurille läheiseksi, täten pragmaattisiin ongelmiin törmätessään kääntäjä voi poiketa lähdetekstin sekä kielellisestä muodosta että sen merkityksestä myös. Nida neuvoo kääntäjiä ratkaisemaan reaaliat korvaamalla ne kohdekulttuurissa tutulla samantyyppisellä vastineella ja ottamaan sanojen konnotaatioerot huomioon käännettäessä kohdekielelle. Tällä hän tarkoittaa, että lähdetekstin sana ei välttämättä anna samaa merkitystä kohdekulttuurissa ja tällöin valitaan sellainen sana, joka antaa vastaavanlaisen merkityksen kuin lähdetekstissä. (Vehmas-Lehto 2002, 57–58.)

Relevanssiteoria myös on hyvin suosiollinen pragmaattisille adaptaatioille, sillä se ottaa lukijan kognitiivisen ympäristön huomioon. Kognitiivinen ympäristö on yksilön informaation vastaanottamista ja niiden käsittelemistä ja niistä päätelmien tekemistä todelliseksi tai todennäköiseksi aistihavaintojen ja muistin avulla. (Vehmas-Lehto 2008, 23.) Relevanssiteoria sinänsä ei ole käänösteoria vaan Dan Sperberin ja Deirdre Wilsonin (1986) kehittämä kognitiivinen viestintäteoria, mutta Ernst-August Gutt (2000) on soveltanut sitä kääntämisen ilmiöihin. Dan Sperberin ja Deirdre Wilsonin relevanssiteoria perustuu H. Paul Griceen viestintäteoriaan, jonka mukaan ihmisten välinen viestintä on ajatusten ilmaisemista ja tunnistamista. Viestittäjä antaa merkityksen viestittämällä ja vastaanottaja tekee päätelmän viestistä. (Vehmas-Lehto 2006, 85.)

Relevanssiteoriassa kääntäjä voi tehdä pragmaattisia adaptaatioita käänöksiin selittämällä, poistamalla, lisäämällä, korvaamalla ja joissakin ratkaisuissa lisäämällä alaviitteen kuten pyhien tekstien ja asiakirjojen käänöksissä. Gutt ei ole alaviitteiden käyttämisen kannalla vaan enemmän tekstin muuttamisen relevantiksi ilmi-ilmaisun avulla. Relevanssiteoriassa pragmaattisilla adaptaatiolla tehdään käänöksestä niin mukautettu, että kohdelukija ymmärtää lähdetekstin sisällön ilman mitään ponnistelua ja myös pragmaattisten adaptaatioiden avulla implisiittiset ilmaukset eli peitetyt ilmaukset muutetaan eksplisiittisiksi eli ilmi-ilmauksiksi. Guttin mukaan relevanssiteoriassa käänös ei ole samanlainen kuin lähdetekstin viesti, mutta se muistuttaa lähdetekstiä hyvin relevanteissa suhteissa. (Vehmas-Lehto 2006, 89–106.)

Monet muut kääntämistä tutkineet ovat puhuneet epäsuorasti pragmaattisista adaptaatioista. Esimerkiksi Koskinen (1995, 86) pitää kääntäjiä kulttuurinvälittäjinä mutta samalla vallankäyttäjänä myös. Vallankäyttäjänä olemisen hän perustelee, että kääntäjällä on päätösvalta tehdä poistoja, lisäyksiä ja pahimmassa tapauksessa jopa muuttaa lähdetekstin sisältöä niin, ettei käänнос vastaa lähdetekstin sisältöä.

On itsestään selvä, ettei kääntäjä joudu turvautumaan pragmaattisiin adaptaatioihin, jollei ole käänносongelmia eli pragmaattisia ongelmia. Guttin käsitys pragmaattisista adaptaatioista on erilainen kuin Vehmas-Lehdon. Guttin mukaan käänносongelmat johtuvat kahden kielen eroista (Vehmas-Lehto 2006, 88.), mutta Vehmas-Lehdon (2002, 101–111) mukaan käänносongelmiin on monia syitä. Hän on jakanut pragmaattisten adaptaatioiden syyt neljään osaan: Aika-, paikka- ja tekstifunktioerot, taustatietojen erot, kulttuurierot ja konventioerot.

3.1.1 Aika-, paikka- ja tekstifunktioerot

Ingon (1990, 296) mukaan kääntäjän on otettava huomioon, ettei aina pystytä välittämään lähdetekstin sisältöä sellaisenaan, koska lähdetekstin aika, kulttuuri ja ympäristö voivat olla hyvin erilaisia verrattuna kohdetekstin ympäristöön. Käänнос tehdään eri aikana, eri paikassa ja eri tarkoitukseen. Kohdetekstin maantieteelliset erot myös asettavat kääntäjän tekemään ratkaisun sen mukaan miten asia kohdekielessä ymmärretään. (Vehmas-Lehto 2002, 101.)

Funktionaalisisessa ekvivalenssissa aika-, paikka- ja tekstifunktioerot on myös otettu huomioon, sillä funktionalisen ekvivalenssin teoriassa ei pyritä siihen, että kohdetekstinlukijalle syntyisi samanlainen reaktio kuin lähdetekstinlukijalle, kuten Nidan dynaamisessa ekvivalenssissa. Funktionaalisisessa ekvivalenssissa tärkeintä on välittää lähdetekstin funktio lukijalle, kuten politiikkaa koskevassa journalistisissa käänносissa. Niissä paikka ja tekstifunktio otetaan huomioon karsimalla käänносista niitä elementtejä, joiden tarkoitus on vaikuttaa lähdekulttuuriyhteisön reaktioon. (Hytönen 2006, 68.)

Kieli ja ilmaukset muuttuvat ajan myötä. Sanojen merkitys ajan ja paikan mukaan vaihtelee. Kääntäjän tehtävä ei kuitenkaan ole tekstin kaunisteleminen, täten joidenkin tekstien kohdalla voidaan säilyttää tietyt termit, joilla nykykontekstissa on kielteinen merkitys. Tämä tapahtuu silloin, kun halutaan antaa kuvaus menneestä ajasta. Mutta toisaalta joidenkin toisten tekstien kohdalla kulttuuritörmäyksen välttämiseksi voidaan karsia pois esim. sellaiset idiomaattiset lausahdukset, jotka toisessa kulttuurissa voivat olla epäymmärrettäviä tai outoja ajan muuttumisen tai kohdekulttuurin taustatietojen perusteella. (Pakkala-Weckström 2008, 104–105.) Esimerkiksi tutkimusaineistostani löytyi sellainen idiomi (2010, 24), jota ei enää käytetä ajan muuttumisen, kulttuurien yhteentörmäyksen välttämisen, sen loukkaavan tai epäymmärrettävän merkityksensä vuoksi. Kyseisen idiomin kohdalla kurdinkielisessä käännöksessä (2005, 38) aika ja paikka on otettu huomioon poistamalla sana ”turkkilainen” ja muuttamalla puheen ilmaus tällaiseksi ”*onhan tämä rähinä ja hälinä häpeällistä senkin aivoton ja pakanallinen*”, mutta englanninnoksessa (1973, 29) se on säilytetty sellaisenaan eli se on formaalisesti ekvivalenttina.

Simeoni: Hirveä pakanallinen ja turkkilainen on tämä meteli

سیمئونی: ئهو گهرره و ههرا به عیبه بی مئشکی بی دین

Simeoni: Terrible, heathenish and Turkish, this brawling

Lehtitekstien kääntämisessä kääntäjän on oltava valpas huomaamaan niitä aikoja, joita ei ole merkitty päivämäärillä vaan sanotaan esim., että joku onnettomuus tapahtui eilen, toissapäivänä tai kaksi päivää sitten. Mutta käännös tapahtuu eri aikana ja niin käännöksessä on turvauduttava pragmaattisiin adaptaatioihin lisäämällä tapahtuman päivämäärä. (Vehmas-Lehto 2003, 101.)

Ajan ja paikan muuttamiset lähdetekstistä kohdetekstiin on hyvin ratkaisevaa kohdetekstin lukijan ymmärtämisen kannalta. Esimerkiksi usein kun kurdinkieli- sissä julkaisuissa puhutaan Kurdistanin siitä osasta, joka sijaitsee Turkissa, sanotaan Pohjois-Kurdistan. Koska Kurdistan ei ole virallisesti itsenäinen valtio, Pohjois-Kurdistan ei heti kerro mitään suomalaisille, joten kääntäjän on hyvin tärkeä tehdä lisäys joko alaviitteellä tai lyhyellä selityksellä siitä mitä paikkoja tarkoitetaan sanomalla Pohjois-Kurdistan, Itä-Kurdistan, Länsi-Kurdistan tai

Kaukasian Kurdistan, joka tarkoittaa sitä pientä osaa, joka maantieteellisesti sijaitsee Armeniassa.

Vehmas-Lehto (2002, 101) selittäessään viestin sisällön muuttumista sanasana-naisen kääntämisessä, tuo esille itärikollisuus-termin, jota ei voi kääntää sellai-senaan käännettäessä englannin kieleen. Jos Vehmas-Lehdon tuoma esimerkki käännettäisiin kurdinkieleen sellaisenaan, se tulkittaisiin, että sillä tarkoitetaan kaikkien itämaisten ihmisten tekemiä rikoksia eli kurdinkielinen käänös ei anna samaa suomenkielistä merkitystä, joka tarkoittaa venäläisten ja virolaisten te-kemiä rikoksia.

3.1.2 Taustatietojen erot

Idiomien, viranomaisten tekemien päätösten ja alluusioiden kääntämien on hy-
vin vaikeaa kääntäjälle ilman niitä taustatietoja, jotka liittyvät lähde- ja kohde-
kulttuuriin. Taustaerojen vuoksi, jotka voivat liittyä idiomeihin, järjestelmän eri-
laisuuteen tai alluusioihin, kääntäjä joutuu tekemään pragmaattisia adaptaatioita
viestin välittämiseksi. (Vehmas-Lehto 2002, 102.) Kääntäjän tieto sekä lähde-
tekstin että kohdetekstin taustasta on hyvin tärkeä. Joitakin lähdetekstin ilmaisu-
ja ja alluusioita, jotka liittyvät lähdekulttuuriin on hyvin haastavaa kääntää, jos
kääntäjällä ei ole tarpeeksi tietoja molemmista kulttuureista. (Balk 2004, 23.)

Taustatieto on hyvin tärkeää tekstin lukemisen kannalta. Puutteellisen tausta-
tiedon vuoksi esimerkiksi reaalioiden ymmärtäminen jopa lähdekulttuurin lukijal-
le myös on haasteellista, ei ainoastaan käänöksen lukijalle (Kujamäki 1993,
32.)

Oma havaintoni taustatietojen erojen tietämisen merkityksestä on valitsemasta-
ni tutkimusaineistosta, Seitsemän veljestä -romaanista. Kurdin kielen kääntäjä
on oivaltanut molempien kulttuurien taustaerot siinä repliikissä, jossa Aapo valit-
taa itsekseen ja sanoo:

Voi meitä hulluja! sissit ja mustalaiset tällä tavalla rähmästelköt ilmi taivaan alla (2010, 11).

Kurdinkielisen version kääntäjä on ollut tietoinen siitä, ettei sissiiä voi rinnastaa mustalaisiin, koska sissit ovat kurdeille partisaaneja, jotka ovat vapauden symboleja, koska he ovat taistelleet vapauden, itsehallinnon ja itsenäisyyden puolesta. Tämän lisäksi kääntäjä on ollut tietoinen sissi-termin konnotaatiosta, joka vaihtelee kulttuureittain. Täten kääntäjä on ratkaissut tämän käännösongelman muuttamalla sissin kiertolaiseksi (2005, 21) lähdekulttuurin ja kohdekulttuurin taustatietojen eroamisen perusteella. Kurdinkielinen käänнос on semanttisesti ekvivalentti. Semanttisella ekvivalentilla tarkoitetaan käännöksen vastaavan lähdetekstin sisältöä (Vehmas-lehto 2008, 15). Englanninnoksessa myös sissit on korvattu sanalla *robbers* (1973, 17). *Robber* englanti-suomi suursanakirjan (1996, 1055) mukaan tarkoittaa ryöstäjää, ryöväriä, ja rosvoa.

Ilman taustatietoja ulkomaalaisten on vaikea ymmärtää sitä suomalaista idiomaattista ilmaisua, joka sanoo: *opin kantapään kautta*. Ensimmäinen reagointi heillä voi olla se, että miten oppiminen kokemuksen myötä liittyy kanta-päähän. Tämä esimerkki kertoo meille, että pelkkä kielen oppiminen erinomaisesti ja formaalisesti ei riitä kääntäjäksi ryhtymiseen. Kääntäjän eläminen lähdekulttuurin kontekstissa on hyvin merkittävää hyvän käännöksen aikaan saamiseksi.

Yllä olevat molemmat esimerkit puoltavat Vehmas-Lehdon (2002, 102) näkemystä siitä, että lähdetekstin ja kohdetekstin taustatietojen eroaminen vaikuttaa pragmaattisiin adaptaatioihin turvautumiseen.

3.1.3 Kulttuurierot

Kulttuuri on hyvin laaja termi, jonka määrittelemisen ei ole yksinkertaista. Kulttuuriin sisältyvät kieli, tavat, tottumukset, uskomukset, arvot ja opittu tapa ajatella ja tuntea (Bodo 2009, 71.) Tämä määritelmä antaa meidän ymmärtää, että kulttuurierot myös ovat hyvin laajoja ja sidoksissa moniin asioihin.

Sanojen merkitykset vaihtelevat kulttuurista toiseen. Jonkun sanan myönteinen merkitys voi olla eri kulttuurissa kielteinen, koska eri kielet jäsentävät maailmaa eri tavalla ja yhteisön kulttuuriset tarpeet ja kokemusmaailma vaikuttavat kielen rikkauteen ja sanojen merkityksiin. Pelkkä kulttuurirajan ylittäminen on sinänsä käänösprosessi riippumatta kielestä toiseen siirtymisestä. Täten kääntäjän on hyvin tärkeä perehtyä hyvin sekä kohdekielen kulttuuriin että omaan kulttuuriin. (Koskinen 1994, 81–83.)

Pirjo Kukkosen (1993, 11) mukaan kulttuuri ja kieli ovat toisiaan täydentäviä, koska ne liittyvät toisiinsa ja kielen avulla viestitään kulttuuria. Mutta miten kääntäjät välittävät lähdekielen kulttuurisidonnaiset erot kohdekielelle? Vehmas-Lehdon mukaan kulttuuriset erot, jotka voivat liittyä ruokaan, tapoihin, joihinkin tottumuksiin tai mittayksikköihin tai rahayksikköihin, tuovat pragmaattisia ongelmia, joiden takia kääntäjä joutuu turvautumaan pragmaattisiin adaptaatioihin (2002, 105).

Kulttuurieron tuomat käänösongelmat selviävät myös tämän opinnäytetyön muissa luvuissa.

3.1.4 Konventioerot

Konventioeroilla tarkoitetaan niitä lähde- ja kohdekielen toisistaan poikkeavia tapoja, joilla tekstejä tuotetaan. Tällä tarkoitetaan tiettyjä sääntöjä, joita noudatetaan tekstien kirjoittamisessa riippuen lähde- ja kohdekulttuurista. On erilaisia tekstejä, joiden ohjeellinen kirjoitustapa poikkeaa kulttuurista toiseen. Niitä tekstejä voi olla asiakirjat, lehtiartikkelit, ruokareseptit, säätiedotukset jne. (Vehmas-Lehto 2002, 107.)

Vehmas-Lehto jakaa konventioerot kahteen ryhmään, laadullisiin eroihin ja määrällisiin eroihin. Laadullisilla eroilla hän tarkoittaa niitä ilmauksia, jotka toisessa kulttuurissa voivat kuulostaa omituiselta, jos ne käännettäisiin vieraannuttavasti. Vieraannuttava kääntäminen tarkoittaa lähdetekstin vaikeiden ja outojen

käsitteiden ja elementtien siirtämistä kohdetekstiin eli käännökseen (Pekkanen 2006, 92). Vehmas-Lehto (2002, 109) antaa esimerkin venäläisestä ilmauksesta, joka Venäjällä esitetään saunasta tulijalle. Tulijaa onnitellaan keveän höyryn johdosta. Tämä Vehmas-Lehdon tuoma sama ilmaus toimii myös kurdin kielen kontekstissa, sillä samaa ilmausta käytetään kylvystä tulijalle, kurdiksi ”*onnitelu*”. Päiväysten merkitsemiseen, kieliopillisen muodon ja sanan valintoihin, välimerkkien käyttämiseen, ruokareseptien mittaustapaan, puhutteluihin ja etiketteihin liittyvät konventioerot ovat myös laadullisia eroja (Vehmas-Lehto 2002, 107–109).

Tutkimusaineistosta löytyi laadullisena erona pidettävä konventioero ”*tynnyri*”, joka kuuluu suomalaisten perinteiseen mittaustapaan.

Aapo: Vuosittain antakoon talo meille kullekin puolen tynnyrin kauroja kylvöön, ja vuosittain olkoon meillä valta raketa yhteishuhta, jonka suurus on vähintäänkin kolmen tynnyrin ala (2010, 16).

Suomen kielen perussanakirjan mukaan (1996, 384) tynnyri on vanhoja suomalaisia tilaavuusmittoja: kuivan tavarann mittana 164,9 litraa (= 30 kappaa); nesteiden mittana 126,6 litraa (= 48 kannua). Tämän opinnäytetyön tutkimuksen tuloksissa viidennessä luvussa selviää miten kurdin kielen kääntäjä on ratkaissut yllä olevan pragmaattisen ongelman.

Venäjällä ruokaresepteissä käytetään epätasällisiä mittoja, mutta Suomessa käytetään hyvin täsmällisiä mittoja. Venäjällä sinuttelu ja isännimen poisjättäminen on epäkohteliasta. Joten tulkkauksissa ja käännöksissä on hyvä tehdä pragmaattisia adaptaatioita yllämainittuihin, Vehmas-Lehto perustelee (2002, 108.)

Kulttuurierosta ja konventioeroista heti muistui mieleeni oma kokemukseni kääntäessäni kurdinkielistä avioliittotodistusta, jossa oli mainittu ennakkoperintö (myötäjaiset), joka on annettava tai maksettava morsiamelle eron sattuessa. Ennakkoperintö, oli kultakimpale, jonka paino oli mainittu kurdinkielisen *misqal* مسقال- mittayksiköllä. Tätä mittayksikköä vain kultasepät käyttävät Kurdistanissa. Yksi *misqal* on 5 grammaa. Kääntäjänä jouduin yhtäkkiä matemaattisiin tehtä-

viin ja muutin *misqal*-mittayksiköt grammoiksi, jonka kahdessa sulussa kirjoitin kulttuurisidonnaisen mittayksikön eli *misqalin* vieressä. Pidin tärkeänä siirtää vieraan mittayksikön kohdetekstiin kulttuurieron välittämiseksi kohderyhmälle eli suomalaisille.

Vehmas-Lehto (2002, 106) myös suosittelee kahta ratkaisua yllä mainittuun käännösongelmaan. Joko muutetaan rahayksikkö, mitta tai määrät sellaiseksi, jota kohdekulttuurissa käytetään tai säilytetään sana sellaisenaan, mutta selitetään sana kahdessa sulussa.

Määrällisillä eroilla taas tarkoitetaan kielten rakenteellisia eroja ja kieliopillisia eroja ja kielten rakenteellisilla eroilla ja kieliopillisilla eroilla tarkoitetaan, että toisessa kielessä voi olla verbejä enemmän kuin substantiiveja, mutta toisessa kielessä päinvastoin, tai toisessa kielessä voi olla enemmän relatiivilauseita, toisessa partisiippeja tai kielestä riippuen enemmän sivulauseita (Vehmas-Lehto 2002, 110.) Lingvistisen käännösteorian mukaan on erilaisia tapoja korvata lähdekielen määrälliset erot kohdekielen rakenteilla, mutta kääntäjän on kiinnitettävä huomiota, ettei korvaaminen kohdekielen rakenteella aiheuta tulkinanvaraisuutta kohdekielessä (Vehmas-Lehto 2008, 16).

Ingo (1980, 120) pitää määrällisiä eroja pulmallisina tapauksina kääntäjille ja käyttää kielten tason vaihdos-nimitystä, *level shift*, jota Gatford oli aikanaan käyttänyt. Ingo (1980, 120) perustelee, että vaihdoksessa voi olla kyse kieliopillisen tason ja sanastollisen tason siirtymistä. Hän tarkoittaa tällä sitä, että kääntäjä kääntäessään tiettyä virkettä lähdekielestä kohdekielelle, voi joutua tekemään kieliopillisia muutoksia kohdekielen käänösversiossa viestin sisällön välittämiseksi.

3.2 Reaalia

Leppihalmeen (2001, 139) mukaan reaaliat ovat viittauksia kielenulkoisiin kulttuurisidonnaisiin asioihin ja ilmiöihin, joiden kääntäminen on ongelmallista. Sahlan ja Pakkala-Weckström (2008, 194) myös pitävät lähdekulttuurin niitä ilmiöitä ja asioita, joille ei löydy vastineita kohdekulttuurista tai edes tunnetta kohdekult-

tuurissa, reaaliolina. Ingo (1990, 191) Määrittelee reaaliat kielenulkoisiksi sanoiksi, jotka viittaavat kielenulkoiseen maailmaan. Räsänen (2006) vetoaa pro gradussaan Pekka Kujamäen (1998) reaalian laajaan määritelmään, jonka mukaan reaaliat ovat kielellisiä keinoja ja myös todellisia asioita, jotka liittyvät tiettyyn kulttuuriin ja sen instituutioihin, kulttuurisidonnaisiin asenteisiin ja maantieteelliseen alueeseen. Isolahden (2012) mukaan ne asiat, jotka liittyvät tiettyyn kulttuuriin voivat olla luonnonilmiöitä, hallintojärjestelmiä, perinteisiä töitä, vaatteita, ruokia jne.

Reaaliat, jotka liittyvät tiettyyn kulttuurin yhteiskuntarakenteeseen, ruokiin ja juomiin, asettavat kääntäjän haastavaan tilanteeseen. Suomalaisiin reaalioiden kuuluvat Kela, salmiakki ja kalakukko ovat vaikeita käännettäviä kohdekielessä kuten venäjän kielessä. (Sahlan 2008, 195.)

Seitsemän veljestä -romaanin lukiessani törmäsin ruokaan liittyviin reaalioiden, *marja* ja *silakka*, ja myös jopa syntyperäisille suomalaisille vieraaseen reaaliaan, *tulinuijaan*. Tutkimukseen aikana Napsu-nettikeskustelupalstan avulla selvisi minulle, että tämä perinteiseen suomalaiseen työhön liittyvä väline on monille suomalaisille hyvin vieras. Keskustelun parhaassa tai luotettavimmalta vaikuttavassa kommentissa *tulinuija* on määritelty näin:

*On sellainen puunuija, jonka ontoksi porattuun nuijapähän laite-
taan nalli ja tappi. Sitten kun iskee kiveen, niin tulee kova pamaus,
ja tappi lentää männylatvojen tasalle (Napsu 2009).*

Toisesta internetlinkistä *tulinuijasta* kirjoituksesta tämän reaalian sivumerkitys tulee esille. Tarvainen (1969, 328) pitää *tulinuijaa* eräänä vanhimpana poltto-
taisteluvälineenä. Hän kuvailee, että se on rautakärjillä varustettu puunuija, jonka keskiosaan oli kiedottu polttomateriaali tervattu köysi.

Yllä mainitut *tulinuijan* määritelmät kertovat meille, mihin haasteeseen kääntäjä joutuu törmätessään sellaiseen reaaliaan, jolla on konnotaatioero. Konnotaatioerolla tarkoitetaan sanan konnotatiivista merkitystä, joka tarkoittaa, että sanalla on konnotaatio eli sanalla voi olla sivumerkitys, myönteinen tai kielteinen merkitys (Sunnari 2006, 28; Sahlan 2008, 199).

Tämän opinnäytetyön tutkimustuloksissa selviää, millaiseen ratkaisuun kääntäjä on päätenyt esim. marjan ja tulinuijan kääntämissä.

Reaaliat voivat olla myös tiettyyn kulttuuriin liittyviä erisnimiä kuten, paikan tai henkilön nimi, joilla voi olla ilmaisufunktio tai viitefunktio. Näillä tarkoitetaan, että reaalioiden kautta voidaan viitata muihin ilmiöihin tai tekstin ulkoisiin olemassa oleviin ilmiöihin. (Kujamäki 1993, 31.)

Kaikki yllämainitut määritelmät kertovat meille, että reaaliat ovat sidoksissa tiettyyn kulttuuriin. Tämän opinnäytetyön aineiston toinen kieli on kurdin kieli, täten pidän tärkeänä tuoda esille erään reaalian, joka liittyy kurdin kulttuuriin ja Kurdistanin maantieteeseen. Tarkoittamani kurdinkielinen reaalia on ”*dêwcame* ” *دێوجامه* . *Dêwcame* on värikäs kangas, jota käytetään pyydystäessä vuoripyitä. *Dêwcame* ei ole pyydystysväline, vaan vuoripyiden houkutusväline tai huijausväline, jolla houkutellaan vuoripyitä lähestymään (emrro i.a.).

Tämä kurdinkielinen reaalia, ”*dêwcame*” on vuosien varrella kurdien mediamaailmassa muuttunut alluusioksi, jonka funktio selviää seuraavassa kappaleessa. *Dêwcame* käytetään kriittisissä julkaisuissa, joissa kritisoidaan jonkun politiikan taktiikkaa, tietyn maan politiikkaa tai tunnetun henkilön käytöstä huijauskeinoksi tai vehkeilyksi suosion saamiseksi ja oman tavoitteen saavuttamiseksi. Kurdistanissa median kautta sanalle syntyi konnotaatio peitetyn viittauksensa vuoksi.

Esimerkiksi Kurdistan Post Infon kotisivulla (9.6.2013) on arvosteltu vasemmistolaisen feministin puheita. Arvostelija käyttää sellaista ilmaisua kuin ” *Hozan Mahmud ei uskalla riisua punaista dêwcame-pukuansa*”. Arvostelija tarkoittaa tällä, että arvosteltu henkilö, *Hozan on nationalisti, mutta ei uskalla kertoa julkisuuteen, ettei enää ole vasemmistolainen. Dêwcame-puvulla* arvostelija tarkoittaa, että Hozan käyttää valevasemmistolaisuutta hyväkseen suosion säilymiseksi.

Tutkimusaineiston tutkimustulosten perusteella selviää, että suomenkielisenä reaaliana pidettyä *saunaa* myös käytetään alluusiona ja entiseen suomalaiseen

hallintojärjestelmään liittyvä kulttuurisidonnaista sanaa *kruununmaatakin* on käytetty alluusiona. Vanhan kirjasuomen sanakirjan mukaan *kruununmaa* on valtion omistama tila, jota asukas pitää maksua vastaan hallussaan (1994, 696).

3.3 Alluusio

Alluusio on peitettyjä viittauksia lähdekulttuurissa tunnettuihin kaunokirjallisiin teoksiin, historiallisiin tapahtumiin, politiikan ja kulttuurielämän hahmoihin. Alluusioilla saatetaan esimerkiksi korostaa jonkin asian tärkeyttä, ja niillä tuodaan tekstiin elämää ja huumoria (Vehmas-Lehto 2002, 104.) Alluusio on viittaus johonkin kulttuurissa enemmän tai vähemmän yleisesti tuttuun, esim. toiseen tekstiin tai johonkin tietoon tai uskomukseen (Leppihalme 2000, 99).

Alluusio on intertekstuaalinen viittaus, joka välittää implisiittisiä merkityksiä, jonka tulkitsemiseen tarvitaan siksi tietoa tutuksi oletetusta viittauskohteesta. Allusiot ovat usein käännösongelmia, koska kohdekulttuurin lukijat eivät aina tunne alluusion (lähdekulttuurista) viittauskohdetta eivätkä voi päätellä alluusion syvempää merkitystä. (Ruokonen 2010, 15.) Intertekstuaalisuus tarkoittaa tekstin välistä suhdetta ja yhteyttä toisiin teksteihin. Venäläisen filosofi Mihail Bahtinin mukaan sosiaalisessa kanssakäymisessä sanat saavat merkityksensä ja ovat myös yhteisvaikutuksessa toisten sanojen kanssa. Jokainen sanamme on suhteissa aikaisempiin konteksteihin, sillä ihminen ei opi kieltä sanakirjoista ja tämä myös tarkoittaa, että opittu sana on toisen käyttämä tai toisesta kontekstista on otettu. (Ruokonen 2006, 59.) Bahtinin intertekstuaalisuuden tarkennus ”kaikki sanotut on suhteessa muuhun sanottuun” (Heikkinen, Laurema & Tiililä 2012, 102) tukee vahvasti Nummen (2002, 6) tulkintaa, jonka mukaan Seitsemän veljeksien se kohta, jossa Juhani kertoo veljille unestaan ”*oli tuolla uunin päällä kanan pesä ja siinä seitsemän munaa*” on muunnelma Kalevalan 1. runon maailman synnyn kuvauksesta, jossa ”*veen emonen, ilman impi munii kultaiset munansa*”.

Toinen Nummen havainto on poikien puheiden suhteutuminen Raamattuun. Nummen mukaan Juhannin allegoria ja Simeonin tulkinnalliset kommentit osoit-

tavat, että pojat ymmärtävät Raamatun (2002, 66). Työni ei käsittele intertekstuaalisuutta erityisesti, mutta pidän oleellisena tarkastella intertekstuaalisuuden käsitettä lyhyesti, koska alluusio on intertekstuaalinen viittaus.

Alluusiot voivat olla niitä erisnimiin luokiteltuja reaaliota, joiden avulla ilmaistaan muita tapahtumia tai ilmiöitä kuten henkilöiden tai paikkojen nimiä (Kujamäki 1993, 31.) Tutkimusainestosta löytenyt *jussin-tukka* (2010, 24) on reaalia, jolla on kuvattu tukan kuntoa.

Leppihalme (2000, 100) kertoessaan ajatuksen välittämisen tärkeydestä kääntämisessä pitää tiettyyn kulttuuriin liittyviä joitakin iskulauseita ja lausahduksia myös alluusioina, koska niiden ajatus tai tarkoite ymmärretään vain lähdekulttuurissa. Täten Leppihalme suosittelee pragmaattista adaptaatiota alluusioiden kääntämisessä ja perustelee, että sanasanainen käänös ei kerro mitään kohdekielen lukijoille.

Sunnari (2006, 28) kertoessaan kääntäjän kohdekielen kulttuurin tuntemuksen tärkeydestä kääntämisessä tuo vahvasti esille pragmaattiset ongelmat, jotka nimenomaan liittyvät kulttuurisidonnaisiin käsitteisiin. Siinä hän määrittelee alluusiot kätkeyiksi viittauksiksi, jotka liittyvät maailmankulttuurin tai kohdekulttuurin historiaan, kirjallisuuteen tai tunnettuihin henkilöihin. Sunnarin mukaan (2006, 28) kohdekulttuurin tai toisin sanoen tekstin vastaanottajan taustatiedot ovat hyvin ratkaisevia alluusioiden kääntämisessä, koska alluusioihin myös liittyy intertekstuaalisuus tai osa alluusioista.

Pekkala-Weckström (2008, 99) käyttää kulttuurialluusio-termiä kertoessaan Kuunari Helenan niistä viittauksesta, jotka liittyvät nimenomaan suomalaiseen kulttuuriin. Pekkala-Weckströmin käyttämä kulttuurialluusio on hyvin looginen sillä kaikki yllä olevat alluusioiden määritelmät sitovat alluusiot kulttuuriin.

Tässä tutkimuksessa selviää, miten suomalaiseen kontekstiin liittyvään sellaiset Seitsemän veljestä -romaanissa olevat alluusiot kuten, *käydä jäniksen passiin, mullisaukko tai saada kipinöitsevä sauna* on käännetty.

3.4 Yleistä kääntämisen tutkimisesta

Vaikka kääntäminen maailmalla on ikivanha kommunikaatiomuoto, käännöstutkimus ei ole kovin vanha (Tommola 2006, 9 & Ingo 1990, 11). Kääntäminen tieteellisenä tutkimuksena on peräisin 1950-luvulta. Käännöstutkimus Suomessa on vieläkin nuorempi, sillä vasta 1980-luvulla oli mahdollista opiskella tulkkausta ja kääntämistä suomalaisissa yliopistoissa (Tommola 2006, 9). Ensimmäiset filosofian maisterit valmistuivat Suomen kääntäjänkoulutuslaitoksesta luvulla 1985–1986 (Tirkkonen-Condit 2000, 124). Suomessa on tehty lukuisia tutkimuksia käännöksistä yliopistoissa. Reaaliota ja alluusioita on tutkittu eri käännösstrategioiden ja käännösteorioiden näkökulmista. Mielenkiintoisin tutkimus tämän opinnäytetyön kannalta on Pekka Kujamäen väitöskirja. Kujamäen tutkimuskohteena oli myös Seitsemän veljestä, mutta sen saksannokset. Mielenkiintoa lisää se, että tutkimuksen tulosten perusteella todetaan Gustav Schmidtin saksannoksen osalta se, että vaikka Schmidt oli uskollinen Kiven ominaistyyliille, satunnaisia poistoja, muuttamisia ja 75 alaviitettä on havaittu hänen saksannoksessaan myös. Rita Öhquistin saksannoksen osalta reaalioiden selitys on tekstissä, ei alaviitteissä. Näiden lisäksi hänkin on turvautunut pragmaattisiin adaptaatioihin korvaamalla ja leikkaamalla. (Kujamäki 2000, 206–213.)

Kääntäjä Erhard Fritz Schieferin Seitsemän veljeksien saksannoksen osalta Schiefer on pyrkinyt dynaamiseen ekvivalenssiin ja hänen ratkaisunsa monilta osin poikkeavat Kiven alkuperäisistä ilmauksista. Schieferin käyttämä kieli on puhekielisempi kuin Kiven käyttämä kieli. Lisäksi hänen saksannoksensa sisältää sellaisia käännösratkaisuja, jotka eivät sovi siihen aikaan, jolloin Kivi tuotti tekstinsä 1800-luvulla. Hänen käännösratkaisunsa ovat myös johtaneet romaanin henkilön persoonan muuttumiseen. Arkaaiset elementit ovat myös hävinneet käännösratkaisujensa myötä. (Kujamäki 2013, 368–371.)

Perehdyin Anna Räsänen pro graduun (2006), jossa hän on tutkinut reaalioiden kääntämistä kotouttavan ja vieraannuttavan käännösstrategian näkökulmasta. Tutkimusaineistonaan Räsänen on käyttänyt Arto Paasilinnan kirjoittamaa ro-

maania *Hirtettyjen kettujen metsä* (1983) ja sen saksannosta. Tutkimuksen avulla hän on yrittänyt selvittää kumpaa strategiaa saksantaja käyttänyt kotouttavaa vai vieraannuttavaa. Tutkimusmenetelmänä hän on käyttänyt reaalioiden poimimista ensin suomenkielisestä romaanista *Hirtettyjen kettujen metsä*. Tämän jälkeen hän on käynyt läpi samat kohdat saksankielisessä teoksessa ja vertaillut käännösversion funktiota suomenkielisen teoksen funktioon sanakirjojen ja omien molempien kulttuurien taustatietojensa avulla. Räsänen on poiminnut kaikki reaaliat sotilasarvoja ja hallintoon ja politiikkaan liittyviä reaaleita lukuun ottamatta, sillä Räsänen mielestä järjestelmät ovat identtiset. Reaalioiden luokitellun ja analysoimisen jälkeen tutkimuksen tuloksen perusteella *Hirtettyjen kettujen metsän* saksankielinen käännös asettuu vieraannuttamisen ja kotouttamisen rajalle, mutta jos tuotemerkit jätetään huomioimatta, niin käännös on enemmän vieraannuttava.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Seuraavissa alaluvuissa kerron tutkimuksen muodosta ja menetelmästä, tutkimuskohteesta, sen aikataulusta ja tutkimuskohteen analyysistä.

4.1 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus

Kvalitatiivisessa tutkimusmenetelmässä eli laadullisessa tutkimuksessa keskitytään tutkittavan kohteen laatuun eikä sen määrään. Kiinnostus kohdistuu sellaisiin asioihin, joita ei voi yksinkertaisella tavalla mitata määrällisesti. Kohdetta pyritään tutkimaan kokonaisvaltaisesti. Induktiivinen analyysi kuuluu laadullisen tutkimuksen tyyppilisiin piirteisiin. Tutkija pyrkii paljastamaan odottamattomia seikkoja. Tämän vuoksi aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu on tutkimuksen lähtökohta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 151–155.)

Tutkimuksessani noudatan kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän eli laadullisen tutkimusmenetelmän periaatteita. Minun ei ole tarkoitus tutkia montako kertaa mitäkin on tuotu esille. Eikä ole tarkoitus tutkia montako kertaa kääntäjä on turvautunut pragmaattisen adaptaation eri lajeihin tai mitkä ovat reaalioiden ja alluusioiden määrät. Keskityn käännetyn version laatuun ja tutkittavaan aiheeseen kokonaisvaltaisesti niin, että mietin miksi käänösversiossa on turvauduttu tiettyyn ratkaisuun. Tutkimustulosten perusteella tutkijana paljastin monta odottamatonta seikkaa, kuten pitkien repliikkien poisjättäminen käännöksestä, ensimmäiseksi ja viimeiseksi lausuttujen repliikkien yhdistäminen, reaalioiden käyttäminen alluusioina suomen kielessä, lähdetekstin tietyn sanan käänнос lähtösanan vastakohtaksi, joka vaikuttaa kohdekielen lukijan roolihenkilön hahmottamiseen.

Laadullisessa tutkimuksessa käytetään eri metodeja aineiston hankinnassa. Suositaan metodeja, jossa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille. Tällaisia metodeja ovat mm. teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, ryhmä-

haastattelut ja erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 155.)

Tutkimukseni aineiston keruun lähtökohta perustuu kahden tekstin vertailun ja havainnoinnin tekemiseen. Vertailun ja havainnoinnin avulla tarkastelen tutkittavaa aihetta yksityiskohtaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa tekstianalyysin avulla pyritään ymmärtämään kulttuurin käyttämiä kategorioita (Metsämuuronen 2008, 14). Näin olleen laadullinen tutkimus on sopiva tutkimuskäytäntö tähän tutkimukseen. Tutkimuksen viitekehyksenä olen käyttänyt diskurssianalyysia, josta seuraavassa luvussa kerron tarkemmin.

4.2 Laadullinen sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi

Tämän tutkimuksen sisällönanalyysi perustuu kirjallisten aineistojen analysointiin. Tutkimusaineisto varsinaisesti koostuu kahdesta kirjallisesta materiaalista, joista on kerätty tutkimusaineisto. Aineiston kerääminen ja analysointi tässä tutkimuksessa tapahtuvat käsi kädessä eli samaan aikaan. Laadullisessa tutkimuksessa yleensä aiheiston kerääminen ja analysointi tapahtuvat yhtä aikaa (Metsämuuronen 2008, 47).

Sisällönanalyysia varten olen ensin poiminut suomenkielisestä tekstistä kokonaisen suomenkielisen virkkeen ja kirjoittanut muistiinpanoja muistiinpanovihkooni. Sen jälkeen olen poiminut saman virkkeen kurdin kielellä kurdinkielisestä tekstistä ja niiden vertailun jälkeen kaikki muuttamiset, poistot, korvaukset ja lisäykset kirjoittanut muistiinpanovihkooni. Metsämuuronen (2008, 48) vetoaa Grönforsin suositukseen, jonka mukaan analyysi ja synteesi yhdistyvät aineiston analyysissa, kerätty aineisto hajotetaan osiksi ja tieteellistä johtopäätöstä varten ja tätä menetelmää kutsutaan abstrahoinniksi.

Koska tämän tutkimuksen sisällönanalyysi perustuu kirjallisten materiaalien analysoimiseen, tutkimuksen viitekehyksenä olen käyttänyt diskurssianalyysia. Diskurssianalyysi on tutkimussuuntaus, joka tutkii tekstiä, puhetta ja kielenkäyttöä erilaisista näkökulmista. Tätä tutkimussuuntausta käytetään tutkiessa erilai-

sia kirjoitettuja tekstejä sosiaalisissa tilanteissa tapahtuvaa puhetta, mainontaa, oppikirjoja haastatteluja ja joukkotiedotusta (Metsämuuronen 2008, 33.) Kirjoitettua tekstiä pidetään kulttuurisidonnaisena viestinä, jonka kautta tietyn sanan konnotatiivinen merkitys vaihtelee kulttuurista toiseen (Sunnari 2006, 28 & Metsämuuronen 2008, 34 & Sahlan 2008, 199). Konnotatiivisella merkityksellä tarkoitetaan, että sanalla voi olla konnotaatioerot eli sanalla voi olla myönteinen tai kielteinen merkitys (Sunnari 2006, 28 & Sahlan 2008, 199). Metsämuuronen (2008, 34) mukaan vuorovaikutus riippuen ajasta ja paikasta vaihtelee ja kirjallinen teksti on myös sosiokulttuuriseen toimintaan liittyvää viestintää. Metsämuuronen tarkoittaa konnotaatioerojen riippuvan lähtö- ja tulokulttuurista, ja tällä hän perustelee diskurssianalyysin soveltuvan kirjallisten materiaalien tutkimukseen. Vesa Heikkinen (2012, 96) myös vetoaa McCaben määritelmään diskurssianalyysistä, jonka mukaan diskurssianalyysissä analysoija ei katso vain tekstiä vaan ottaa huomioon relevantit asiat ja taustatiedot laajemmasta diskurssista.

Diskurssianalyysille on tyypillistä kriittinen ote ja perusteltu kriittisyys (Metsämuuronen 2008, 34). Tästä syystä se sopii tutkimukseeni hyvin, sillä tämän tutkimuksen sisällönanalyysin yhteydessä voi esiintyä kääntäjän ratkaisuihin kohdistuvaa kritiikkiä.

4.3 Seitsemän veljestä -romaani

Kansallisromaaneilla on suuri sivistävä merkitys kansoille. Sekä kansalliseepos että kansallisromaani ovat kansallisia symboleja, jotka kertovat tietyn kansan kansanperinteestä, entisten aikojen elämäntavasta ja kulttuurista. Suomalaisilla kansalliseepoksen, Kalevalan lisäksi on myös tunnettu kansallisromaani, Seitsemän Veljestä, jonka on kirjoittanut tunnettu suomalainen kansalliskirjailija Aleksis Kivi.

Aleksis Kiven oikea nimi oli Aleksis Stenvall ja hän syntyi Nurmijärvellä loka-kuun 10 päivänä vuonna 1834 (Koskimies 1974, 17). Kivi kirjoitti lukuisia näytelmäteoksia: Kullervo 1864, Nummisuutari 1869, Karkuri 1865, Kihlaus 1866,

Olviretki Schleusingenissa 1866 jne. Lisäksi hän on kirjoittanut kertomuksia, runokokoelmia ja tunnetun romaanin Seitsemän Veljestä (Tarkiainen 1950 181–495). Seitsemän veljestä oli ensimmäinen suomenkielinen romaani, joka painettiin ensimmäistä kertaa vuonna 1870. On arvailtu, että Aleksis Kivi oli hautonut Seitsemää veljestä kymmenen vuoden ajan, mutta tarkkaa tietoa ei ole siitä. Ainakin ruotsin kielellä Kiven kirjoittamassa kirjeessä 16.6.1864 läheiselle ystävälle Svanströmille Kivi kertoo, että on valmistelemassa novellia. Myös toisessa säilyneessä kirjeessä Emanuel-veljelle Kivi kertoo aikovansa mennä Nurmijärvelle kirjoittamaan suuremman kirjoituksen. Mutta vasta 25.9.1867 Aleksis Kivi kertoo selvemmin Kaarlo Bergbomille Seitsemästä veljeksestä. (Koskimies 1974, 175–176.)

Suomalaisen kirjallisuuden seura 17.11.1869 päätti julkaista Seitsemän veljestä Novellikirjastossaan. Seitsemän veljestä -teoksen neljännen vihon jaettua Novellikirjaston tilaajille, heti joutui yliopiston suomen kielen ja kirjallisuuden professorin August Ahlqvistin kritiikin kohteeksi. Ahlqvist julkaisi oman kritiikkinsä Finlands Allmänna Tidningissä. Arvostelu kohdistui teoksen sisältöön, rakenteeseen ja kielen käyttöön (Ketonen 1989, 51–54.) Myöhemmin suomalaiset tajusivat teoksen mahtavuuden. Suomalaisen kirjallisuuden tutkija, kriitikko ja Helsingin yliopiston professori Viljo Tarkiainen (1915, 367) pitää Seitsemää Veljestä harvinaisena teoksena, jossa on realismia, romantiikkaa ja myös raskas elämäntunto.

Seitsemän veljestä -romaani kertoo seitsemän veljeksen elämästä Jukolassa. Veljekset jäävät orvoiksi ja heidän pitää pärjätä elämässä. He päättävät mennä lukkarille kouluun, mutta koulu ei kiinnosta heitä. Mutta he ovat lukemisen oppimisen kannalla ja päättävät oppia lukemaan. Tarinassa veljekset eivät ole mallikelpoisia ihmisiä, sillä he karkaavat koulusta, tappelevat poikien kanssa ja heillä on karkea kieli ja he käyttävät haukkumasanoja. Myöhemmin veljekset muuttavat Impivaaraan ja tarinassa kerrotaan heidän elämästään siellä. Myöhemmin veljekset palaavat kotiseudulle ja järjestävät kotiinpaluunjuhlan, johon kutsuvat kotiseutunsa ihmiset ja jossa he kosiskelevat siellä olevia tyttöjä. Tarinan lopussa pojat muuttuvat lukutaitoisiksi kunnan kansalaisiksi.

5 AINEISTON ANALYSOINTI JA TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimusprosessissa etsin pragmaattisia adaptaatioita ja niiden syitä kurdinkielisestä käännöksestä. Etsin niitä syitä joita Vehmas-Lehto on luetellut. Lisäksi etsin myös reaaliota ja alluusioitakin lähdetekstistä ja niiden käännösratkaisuja kohdetekstistä.

Aloitin sisällön analyysin lukemalla suomenkielistä romaania kappaleittain ja repliikeittain ja heti sen jälkeen saman kappaleen tai saman repliikin kurdin kielellä. Poimin reaaliat ja allusiot suomenkielisestä tekstistä ja vertailin niiden kurdinkielisiin käännöksiin, jotta tiedän miten on käännetty kurdin kielelle. Kirjoitin muistipanoja käännöksestä karsituista repliikeistä. Alun perin suunnitelmassani minun ei ollut tarkoitus lukea Seitsemän veljeksien englanninkielistä versiota. Mutta törmättyäni sellaisiin reaalioiden kuten, *fläätälä*, *kukkomaakari* ja *rysänkukla* ja huomattuani kääntämättä jätettyjä repliikkejä, päätin vertailla tiettyjä analysoitavia kohtia englanninkieliseen tekstiin ja tästä kiinnostukseni lisääntyi, kun huomasin romaanin kurdinkielisessä käännöksessä sellaisen kääntäjän ratkaisun, jota en odottanut kääntäjältä. Joidenkin repliikkien kääntämättä jättämisen lisäksi kääntäjä on yhdistänyt esim. Juhanin kaksi repliikkiä yhteen repliikkiin eli hän tehnyt odottamattoman järjestyksen muutoksen.

Niiden repliikkien osalta, jotka on otettu pois kurdinkielisestä käännöksestä, olen niitä katsonut englanninkielisestä versiostakin, jotta saan enemmän tietoja siitä miten toinen kääntäjä on ratkaissut sellaiset pragmaattiset ongelmat. Englanninkielisten sanojen merkitysten selvittämiseksi olen käyttänyt ensisijaisesti sanakirjoja, mutta niiden sanojen kohdalla, joita en löytänyt sanakirjoista, etsin niitä internetistä, jotta saisin selville niiden merkitykset kontekstien avulla.

Niiden suomenkielisten sanojen ja ilmaisujen kohdalla, joita en löytänyt sanakirjoista tai netistä, olen käyttänyt Saarimaan selityksiä (1946; 1977) Aleksis Kiven käyttämälle kielelle.

Aloitan sellaisesta kurdin kielen kääntäjän ratkaisusta, joka on silmiinpistävä. Ensin kirjoitan lähdetekstin eli suomenkielisen romaanin roolihenkilöiden repliikit järjestyksessä sen mukaan miten on romaanissa kirjoitettu, mutta joudun numeroimaan repliikit analysoimisen helpottamiseksi ja lihavoimaan pragmaattisia ongelmia aiheuttavat reaaliat ja alluusiot. Aineiston analysoinnin lopussa on taulukko 7, jossa on Aleksis Kiven teosten kriittinen toimittaja Eemeli Arvi Saarimaan selityksiä niille sanoille ja ilmauksille, jotka eivät löytyneet sanakirjoista.

1. Juhani: Sehän minäkin parhaaksi harkitsen. Juuri niin! Mutta onpa sinulla siellä karjaa oikein aika lailla.
2. Tuomas: On sekä karjaa että siipi-eläimiä sillä pojalla.
3. Juhani. Huikea liuta. Tulisipa sinusta oikein **kukkomaakari**.
4. Tuomas: Oikein **fläätälä**.
5. Juhani: Oivallinen **fläätälä**. – Mikä **ryssänkukla** sieltä nyt taasen heltii kynsistäsi?
6. Lauri: Tämä on vaan tuommoinen pikkuinen poika.
7. Juhani: Kas tuota nallikkaa!
8. Tuomas: Tekee poikia kuin mies
9. Juhani: **Poikia kuin tervaskannon päitä**; ja ruokkii kuin mies sekä pojat että karjat.— Mutta veljet, veljet, jouduttakaa jo päivällinen pöytään; sillä mahaani rupee motkottamaan. Pane **mujua**, pane kiehuvaa **mujua** tuon nauriin paistavalle kyljelle tuossa. Kenenpä vuoro lähteä nauriita varkaisin?. (2010, 12.)

Kurdinkielisessä romaanin käännöksessä Juhaniin 1:sta ja 9:sta repliikistä on muodostettu yksi repliikki yhdistämällä molemmat repliikit yhteen ja jätetty 2-8 kääntämättä eli suurin osa niistä repliikeistä on jätetty kääntämättä. Täten kurdin kielen kääntäjän ei ole tarvinnut etsiä yllä olevia lihavoituja reaatioita. *Mujulle* kurdin kielen kääntäjä on käyttänyt *tuhka*-vastinetta sille. Tämä on oikea vastine siihen, koska Saarimaan selityksen mukaan *muju* tarkoittaa *kuumaa tuhkaa*. Englanninnoksessa (1973, 18), jonka on tarkistanut professori Irma Ranta-vaara, yllä olevat lihavoidut reaaliat on käännetty näin: *Kukkomaakarille* on käytetty sellaista vastinetta kuin, *whistle-maker*. Tämä jää arvailuksi onko kääntäjä tarkoittanut tällä pillintekijää vai kukkopillintekijää. Kuitenkin englannin kielessäkin on päädytty pragmaattisiin adaptaatioihin korvaamalla lähdetekstin sanan toisella sanalla, joka muistuttaa *kukkomaakaria*. Fläätälä on *plasterer*. MOT-sanakirjan (2014) mukaan *plasterer* tarkoittaa muuraria ja rappaaajaa, ja englantisuomi suursanakirjan (1996, 901) mukaan se tarkoittaa myös rapparia. Ossi

Kokon mukaan (2008, 15) *ryssänkukla* tarkoittaa venäläistä nukkea. Tämä on käännetty sanasta sanaan englannin kieleen, *Russian doll*.

Kurdinkielisessä käännöksessä ”*Poikia kuin tervaskannon päitä*” on jätetty kokonaan kääntämättä. *Tervaskantoa* ei pidetä reaaliana, mutta sitä on käytetty alluusiona, sillä ei viitata *tervaskantoon* vain poikiin. Tämän lausahduksen englanninkielinen käännös ”*Boys stout as tree-stumps*” on formaalisesti ekvivalentti.

Seuraava neljä repliikkiä on toinen havaitsemani järjestyksen muuttamista ja repliikkien poistamista koskeva kurdinkielisessä käännöksessä. Kirjoitan seuraavaksi romaanin kolmannen luvun suomenkieliset repliikit ja numeroin ne ja lihavoin erään alluusion, joka voi olla syynä repliikkien järjestyksen muuttamiseen ja poistamiseen.

1. Kaisa: Kuule mitä nyt ennustan.
2. Eero: Ennustapa ja toivot meille lämpöisen saunan ja sinun itsesi meitä kuppaillemaan niskaan.
3. Juhani: Mutta se on hullu ennustus ja toivo. Tosin ai'on kotia tullessani lämittää saunan ja kylpeä oikein herrttaisesti, mutta **Aatamin-frakkia** niskassani en ensinkään mieli rikkoa
4. Kaisa: Kuule, kuule Tuleksi on menevä saunasi ja tuleksi tupasi myös, ja surkeassa tilassa lähdet sinä itse samoomaan metsiä, rämeitä ja soita, etsien suojaa paleltuvalle ruumiillesi. Ah! verisesti täytyy sinun vielä taistella sekä ihmisen että metsän petojen kanssa ja siitä puuskuttaen kuin kuoleva jänis, kallistaa pen-saasen tuo kirottu pääsi. Tämä kuulkaa ja muistakaa. (2010, 62.)

Kurdinkielisessä käännöksessä (2005, 80) Kaisan 1 ja 4 repliikit on yhdistetty yhteen repliikkiin ja 2 ja 3 repliikit poistettu. Syy voi olla lihavoitu sana, jota on käytetty alluusiona ja sen peitetty viittaus ei ole ehkä selvinnyt kääntäjälle. Täten kääntäjä jälleen kerran on tehnyt radikaalin pragmaattisen adaptaation poistamalla repliikkejä. Englanninnoksessa on käännetty *Aatamin-frakki* Aatamin nahaksi, *Adam's pelt* (1973, 64). *Pelt* englanti suomi suursanakirjan (1996, 868) mukaan tarkoittaa nahkaa, vuotaa, turkista.

Alaluvuissa 3.1.2 ja 3.1.3 kerroin taustatietojen eroista ja kulttuurieroista ja niiden aiheuttamista pragmaattisista ongelmista kääntäjille. Tutkimusaineistosta

löysin sellaisen virkkeen, jonka ymmärtäminen ilman lähdekulttuurin taustatietoja on lähes mahdotonta. Tämän lisäksi virkkeen merkitys ei selviä edes lähdetekstin lukijalle ilman tietoja lähdekulttuurin historiasta. Virkkeessä taustatietojen erojen lisäksi on myös reaalia ja alluusio. Virke sisällönanalysoimisen kannalta on hyvin mielenkiintoinen, sillä virke kertoo entisajan kristinuskon silloisista seremonioista ja hallintojärjestelmän virkamiehen toimintatavoista. Englannin kielen kääntäjä on yrittänyt kääntää virkkeen sanatarkasti, jonka takia virkkeen funktio on hävinnyt kokonaan, mutta sanasanaisen kääntämisen kautta englanninos muistuttaa lähdevirkettä. Kurdin kielen kääntäjä on ratkaissut pragmaattisen ongelman kääntämättä jättämisellä, jonka vuoksi virkkeiden järjestys jälleen taas on muuttunut.

Saarimaan selityksistä (1946, 19) selviää syyt, joiden vuoksi englanninnoksessa koko funktio ei ole välittynyt. Niistä selviää myös se, että edes tieto kristinuskosta ei ole riittävä viestin välittämiseen, sillä *kinkerillä* virkkeessä ei viitata ainoastaan papin pitämään opetustilaisuuteen kuten englanninnoksessa *Bible meeting* (1973, 60) tarkoittaa. Saarimaan alla olevista selityksistä selviää, että kyseisen virkkeen funktio voi olla epäselvä jopa lähdetekstin lukijalle ilman tietoa entisajan historiasta. Tämän lisäksi Saarimaan alla olevat selitykset kertovat meille, kuinka tärkeää on tietää lähdekulttuurista sen kaltaisten virkkeiden kääntämisessä. Alla olevista selityksistä selviää myös, miten sanojen merkitys voi muuttua kulttuurista toiseen. Seuraavaksi kirjoitan lähdetekstin virkkeen ja sen englanninnoksen ensimmäisessä taulukossa ja lainaan myös Saarimaan selityksiä (1946, 19) sille virkkeelle:

TAULUKKO 1

Suomenkielinen lähde- teksti	kohdeteksti kurdinkielel- lä	Kohdeteksti englannin kielellä
Eero: Tapahtukoon hänelle paisti-kinkerillä niin kuin tapahtui ennen puplikaanille Oulun portilla: tulkoon hänen säkkiinsä aika kissapiirakka (2010, 63).	Ei ole käännetty	Eero: May it happen to him at Bible meeting as it happened to the publican at Oulu's gate; may a big cat-pie appear in his sack (1973, 60).

Yllä olevasta englanninnoksesta huomaa, että käänнос on sanasanaista paitsi se, että sana *paisti* on karsittu pois. Saarimaan selitys yllä olevalle virkkeelle on näin:

Paistikinkerit: kirkonmiehet kulkivat ennen joulua talosta taloon keräämässä palkkasaataviaan (lihaa, voita, kynttilöitä) luettaen samalla lapsia, he olivat silloin ”paistillaan”.

Niin kuin tapahtui ennen puplikaanille Oulun portilla: Talonpoikaistrunoilijan Heikki Väänäsen ”Lystillinen runolaulu kuumasta kalakukosta” (pain. Vaasassa 1801) kertoo, kuinka Oulun tullimies Prytz sai paltamolaiselta talonpojalta lahjaksi kalakukon, johon oli leivottu »katti karvoinensa» (Saarimaa 1946, 19–20.)

Yllä olevasta Saarimaan selityksestä selviää, että yllä mainittu *kinkerit* ei tarkoita sitä mitä suomen kielen perussanakirjassa sanotaan, että se on papin ja kanttorin eri kylissä vuosittain pitämä opetustilaisuus (1996, 484).

Elektronisen MOT-sanakirjan (2014) mukaan *publikaani* historiassa oli valtion tulojen ja verojen vuokraaja Roomassa, tarkoittaa tullimiestä myös. Englanti-suomi suursanakirjan (1996, 960) mukaan *publican* tarkoittaa publikaania, kappakoitsijaa, majatalonpitäjää, pubin omistajaa. Mutta elektronisessa Oxford learner's Dictionaries:ssa (2014) *publican* on 1 (*British English, formal*) a person who owns or manages a pub. 2 (*Australian English, New Zealand English*) a person who owns or manages a hotel.

5.1 Tutkimusaineistosta löytyneet reaaliat

Tutkimusaineistosta löytyi sellaisia reaaliota, jotka liittyvät ruokaan, suomalaiseen perinteiseen työhön, tai esineeseen. Seuraavaksi jaan reaaliat neljään ryhmään ja kerron millä tavalla niiden kohdalla on turvauduttu pragmaattisiin adaptaatioihin.

5.1.1 Suomalaiseen mittaustapaan liittyvä reaalia

Luvussa 3.1.4 käsittelin konventioeroja ja niiden luokittelua laadullisiin ja määrällisiin eroihin. Määrittelystä selvisi, että mittaustapa asettui laadullisten erojen ryhmään. Samassa luvusta on annettu esimerkkinä Aapon repliikki, josta selviää *tyunnyri* suomalaisena perinteisenä mittaussäiliönä. Kurdinkielisessä Seitsemän veljestä -romaanissa *tyunnyri* (2010, 16) on sitaattilainana siirretty suomen kielestä kurdin kieleen (2005, 28), mutta kääntäjä on selittänyt tämän vierasperäisen sanan alaviitteellä, jossa hän selittää sen funktion ja tilavuusmittaan litroina. Eli kääntäjä on ratkaissut pragmaattisen ongelman tekemällä lisäyksen alaviitteellä.

5.1.2 Suomalaiseen leikkeihin, töihin ja esineisiin liittyvät reaaliat

Tutkimusaineistosta löytyi sellaisia reaaliota, jotka liittyvät suomalaiseen kulttuuriin kuten, *kiekonlyöminen*, *tulinuija*, *havutukki*, *sauna* (perusmerkityksensä).

Kiekonlyöminen kurdinkielisessä käännöksessä on korvattu toisella kääntäjän keksimällä termillä, joka saattaa tarkoittaa kuulakilpailua. Kurdinkielinen termi ei löytynyt sanakirjasta. Saarimaan (1946, 7) mukaan ”*kiekonlyömisessä leikkijät ovat kahtena puolueena sileällä teillä. Toiselta puolelta viskataan kiekko. 1.kurra vinhasti pyörimään kahden toista puoluetta, johon kuuluvat osanottajat koettavat kartuilla (kangilla tai muilla aseilla) pysähdyttää kiekkoa ja saavat taas heittää sen takaisin siitä, mihin se on pysähtynyt. Voiton perii se, joka saa ajetuksi toisen sovittuun määräraikkaan*”.

Tämän opinnäytetyön luvussa 3.2 kerroin *tulinuijasta*. Tämä suomenkielinen reaalia on jätetty kääntämättä eli poistettu kurdinkielisestä käännöksestä, mutta sen sijasta kurdin kielen kääntäjä on yrittänyt välittää lauseen ajatuksen. Kääntäjä on turvautunut pragmaattisiin adaptaatioihin tässä lauseessa muuttamalla lauseen. Alla olevassa taulukossa 2 on kurdin kielen kääntäjän ja englannin kielen kääntäjän käännösratkaisut. Kurdinkielisessä käännöksessä (2005, 20) käännetty näin: ”*Olihan Tuomas, joka oli aiheuttanut melua ja hälinää*”. *Tulinuija* englanninkielisessä käännöksessä on käännetty sanasta sanaan, *fire-hammer* (1973, 16). Tätä termiä ei löytynyt englanti-suomi suursanakirjasta (1996) eikä elektronisesta Oxford learner’s Dictionaries:sta. *Firehammerin* merkitys aika-, paikka- ja tekstifunktioerojen vuoksi vaihtelee. *Firehammer* fiktiivisen ymmärtämisen tasolla on vasara, jonka varren päässä on tuli kuten, *Fire hammer Smith:n* tietokonepelissä ja muissa tietokonepeleissä näkyvä *firehammer*. *Firehammerilla* voidaan viitata myös kaksipäiseen vasaraan, jolla rikotaan ikkuna tulipalon sattuessa (Firehammer i.a.).

TAULUKKO 2

Suomenkielinen lähde-teksti	kohdeteksti kurdinkielellä	Kohdeteksti englannin kielellä
Mutta tulinuija paukutteli Tuomas (2010, 11)	ئەوه توهماس بوو، دەنگ و ههراى سازکردبوو. (2005, 20).	Tuomas banged away with a fire-hammer . (1973, 16).

Sauna (taulukko 3) peruserkityksenä on käännetty vieraannuttavasti kurdinkielisessä käännöksessä (2005, 77), mutta siihen on lisätty alaviitteen merkki sivun alareunassa alaviitteen avulla. Alaviitteessä sauna on selitetty hyvin ja sen lisäksi sen merkitys myös suomalaisessa kulttuurissa. *Kuppasaunan* kurdin kielen kääntäjä on poistanut tekstistä, mutta välittänyt sisällön kertomalla sauna, jossa lasketaan naisten verta viiltämällä heidän ihonsa veitsillä ja terällä. Eli kääntäjä on ratkaissut ne lisäämällä alaviitteen ja tekemällä lisäyksen viestin välittämiseksi.

Havutukki (taulukko 3) kurdinkielisessä käännöksessä (2005, 26) on korvattu kolmella termillä, jotka ovat kirves, moukari ja vasara. Kurdinkielisessä käännöksessä

nöksessä on turvauduttu pragmaattisiin adaptaatioihin korvamaalla suomenkielinen reaalia kolmella kurdinkielisellä termillä.

TAULUKKO 3

Suomenkielinen lähdeteksti	kohdeteksti kurdin kielellä
Juhani: Oikein haasteltu! ensiksi käykäämme lannan kimppuun niin kuin sontiaiset, ja paukahtelkoon havutukki Jukolan nurkissa aamusta iltaan (2010, 15).	یوهانی: زۆر بهجێیه. دهیئ بهر له هه‌موو کارێک، وهک قالدۆچه. بیریکی بۆ ئهو په‌ین و پال و که‌مره‌یه بکه‌ینه‌وه. پاشان ده‌یئ ده‌نگی بیور و ته‌هور و ته‌شویمان هه‌موو رۆژی له به‌یانیه‌وه هه‌تا شه‌و له‌و دارستانه‌دا ده‌نگ بداته‌وه (2005, 26).
Harvapa on sauna , jota hän ohikulkeissaansa ei saattaisi savuaan kuppasaunaksi sen paikkakunnan eukoille (2010, 60).	که‌متر هه‌لده‌که‌وی به‌ ناوچه‌یکدا رابری و شوورکه‌ و هم‌ام و (ساونا)کان alaviitteen merkki گه‌رم دانیه‌ین و له‌شی ژنان به‌ تیخ و چه‌قوی خوینی‌هر دان ته‌کمیش نه‌کاو خوینیان نه‌گری (2005, 77).

5.1.3 Ruokaan liittyvät reaaliat

Tutkimusaineistosta löytyneet ruokaan liittyvät reaaliat ovat *silakka*, *marja* ja *puolain*.

Silakka (2010, 14) on korvattu kurdinkielisessä käännöksessä suolaisella kalalla (2005, 24). Syy varma siihen, ettei kääntäjä ole löytänyt vastinetta *silakalle*. Kurdistanissa yleisellä tasolla eri kalojen nimiä ei tunneta. Se voi johtua siitä, että järvien määrä Kurdistanissa on vähän ja tämän lisäksi siellä ei ole laadittu kaloista sellaista kuvallista kalakirjaa kurdin kielellä. *Marjan* kurdin kielen kääntäjä on korvannut *metsänhedelmällä*. *Puolain* (2010, 29) on otettu pois kurdinkielisestä käännöksestä. Kääntäjä olisi voinut korvata puolain vadelmalla. Kurdistanin vuoristoalueella kasvaa vadelmia، ”twtrk” توترک.

Puolain tarkoittaa puolukkaa. Puolukkaa on suomalais-ugrilainen sana, mutta Suomen alueesta riippuen se tunnetaan puolaimena, *puolamana* tai *puolakkana* (Kotimaisten kielten keskus 2007).

5.1.4 Eläimeen liittyvät reaaliat

Tietyt eläimet maantieteellisistä syistä asettavat kääntäjät vaikeaan tilanteeseen juuri eläimen vierauden vuoksi kohdekulttuurissa (Vehmas-Lehto 2002, 57) kuten, kalojen nimet ja koirien rodut. Tutkimusaineistosta löytyivät nämä eläimet, joiden kääntämisessä on turvauduttu pragmaattisiin adaptaatioihin:

Mullisaukko (2010, 11) maantieteellisistä syistä on korvattu kohdekielessä eli kurdin kielessä vasikalla (2005, 21). *Mullisaukko* on keskenkasvuinen saukko (A. Kivi. Suomen kansalliskirjailija. i.a.). Saukot eivät elä Irakin, Iranin Syyrian Kurdistanissa (Wikipedia 2010).

Tihkuri (2010, 41) on korvattu oravalla (2005, 60) kurdinkielisessä käännöksessä. *Tihkuri* Uuden suuren eläinkirjan (1965, 323) mukaan on vesikko, joka elää Euroopan ja Aasian pohjoisosissa, Neuvostoliitossa ja Suomessa. Tämän selityksen mukaan se ei elä Kurdistanissa.

Mäyräkoira (2010, 42) on korvattu yläkäsitteellä kurdinkielisessä käännöksessä. Kohdekielessä on ”pieni koira” (2005, 60) eli koiran rotua ei selviä käännöksessä. Englanninkielisessä käännöksessä on korvattu toisella alakäsitteellä, *beagle* (1973, 45). *Beagle* suomeksi on: koirarotu, beagle, vainukoira. *Englanniksi dachshund* on mäyräkoira (Englanti-suomi suursanakirja 1996.)

Ilves (2010, 45) kurdinkielisessä käännöksessä (2005, 64) on hyvin kotouttavasti käännetty, sillä se korvattu *sakaalilla (jackal)*. *Sakaalit* ovat kettuja suurempia ja elävät Välimeren ympäristössä, Euroopassa aina Dalmatiaan saakka; se on yleinen Persiassa, Pohjois-Intiassa ja Burmassa. Ilvekset ovat levinneet Afrikkaan, Aasiaan, Eurooppaan ja Pohjois- Amerikkaan (Uusi Suuri Eläinkirja 1965, 291 & 368.) Vaikka *ilveksiä* ei nähdä Kurdistanin luonnossa, mutta *ilveselle* on kuitenkin olemassa kurdin kielessä sellainen vastine kuin ”*luonnonvarainen kissa*”, ”*villikissa*” پشیلەکیوی. Kääntäjä esimerkiksi olisi voinut käyttää *luonnonvaraista kissaa* ilveksen sijasta ja lisäksi *ilves* ja *sakaalit* ovat ominaisuuksistaan erilaisia. *Sakaalit* ovat inhottuja eläimiä Kurdistanissa.

5.2 Löydetyt alluusiot

Teoksesta löytyi myös alluusioita, joita on käytetty aikanaan tai ne voivat olla Kiven keksimiä omia lausahduksia. Teoksen ensimmäisellä sivulla kuvataan veljesten ulkonäköä. Siinä kuvataan veljesten ihoa ja tukkaa näin (taulukko 4):

TAULUKKO 4

Suomenkielinen lähdeteksti	kohdeteksti kurdin kielellä
Omituisuus, joka heitä kaikkia yhteisesti merkitsee, on heidän ruskea ihonsa ja kankea, hampunkarvainen tukkansa , jonka karheus etenkin Juhaniilla on silmän pistävä (2010 7--8).	تایبەندمەندیەکی ھاوبەشیان ھەییە ، ئەویش ئەومیە کە پێستی لەشیان بۆر و موویان لۆوس و شوێر و مەک کۆلکی شەدانە پێریشتە (2005, 16).

Hampunkarvaisella on peitetty viittaus, joidenkin suomalaisten mielestä *hampunkarvaisella* viitataan tukan takkuisuuteen, mutta Saarenmaan (1946, 3) mielestä se on viittaus tukan vaaleanruskean väriin. Viimeisen yllä oleva sivulauseen merkityksestä ei selviä, että sillä viitataan tukan väriin vaan pikemmin tukan karkeuteen ja takkuisuuteen. Mikäli *hampunkarvaisella* viitataan tukan takkuisuuteen niin, kurdinkielisessä tekstissä kuvaus on muutettu ja käännetty päinvastaiseksi, sillä kurdiksi heidän tukkaansa on kuvattu sileäksi ja suoriksi. Kuitenkin tällaisella kääntäjän ratkaisulla on suuri vaikutus kohdelukijan lähdetekstin roolihenkiöiden hahmottamiseen eli siihen miltä roolihenkilöt näyttävät kohdelukijoiden ajatuksissa.

Kun taas *hampunkarvainen* englanninnoksessa on käännetty sanatarkasti eli se on formaalisesti ekvivalentti. Englanniksi ”*hemplike hair*” (1973, 13) on sanatarkkakäännös. *Hemplike* tai *hemplike* elektronisen collins dictionary:n (2014) mukaan on adjektiivi ja otettu englanninkielisestä *hemp*:sta. Englanti-suomi suursanakirjan (1996) mukaan *hemp* tarkoittaa hamppua, hasista, marihuanaa, hirtonuoraa. Saarimaan selitys voidaan kyseenalaistaa, koska lauseesta ei selviä, että sillä viitataan tukan väriin. Tämän lisäksi hampun väri riippuu sen käsittelystä eli liotus- ja kuivausmenetelmistä. Väri vaihtelee keltaisesta vihreään, ruskeaan, harmaaseen, jopa lähes mudanruskeaan (Palladiumkirjat i.a.) Englanninnoksessakin kääntäjän ratkaisu, *hemplike hair* tuottaa suurta ponnistusta

kohdekielen lukijalle roolihenkiöiden hahmottamiseksi. Kurdin kielen kääntäjän ratkaisu antaa sellaisen kuvan kohdetekstinlukijoille roolihenkilöistä, että heillä on sileä, paksu ja roikkuva tukka, mutta lähdetekstinlukijan silmissä roolihenkiöllä on takkuiset tukat. Täten kohdetekstinlukija hahmottaa roolihenkilöt eri tavalla kuin lähdetekstinlukija.

Toinen vaikeasti käännettävä kulttuuriin liittyvä lausahdus ja iskulause ovat seuraavassa Aapon puheessa (taulukko 5), jossa pragmaattisiin adaptaatioihin on turvauduttu muuttamalla ja korvaamalla.

TAULUKKO 5

Suomenkielinen lähdeteksti	kohdeteksti kurdin kielellä
Aapo: Sehän minä kohta sanoin käydessämme jäniksen pässiin . Voi meitä hulluja! Sissit ja mustalaiset tällä tavalla rähmästelkään ilmi-taivaan alla (2010, 11).	ئایۆ: خۆ من ئەو کات که شوینەکهمان گوێرتەووە ئەوهم گوت. نێمه بەراست تێئەگەیشتووین. ئەو شیوہ ژیانە هەر بۆ دۆم و قەرەج و شتی وا دەبی. که لەخۆرا دەژین و تەمەن بەفیرۆ دەدەن (2005, 21).

Tämä idiomaattinen lausahdus ”*Sehän minä kohta sanoin käydessämme jäniksen pässiin*”, jota pidetään myös alluusiona, on vain suomalaisessa kontekstissa ymmärrettävä, mutta se on lähes mahdotonta kääntää. Täten kurdin kielen kääntäjä on muuttanut lauseen näin: ”*Aapo: Minähän sanoin, kun silloin muuttimme paikastamme, emme ole oikeasti ymmärtäneet*”.

”*Voi meitä hulluja! Sissit ja mustalaiset tällä tavalla rähmästelkään ilmi-taivaan alla*” on käännetty kurdiksi näin: ”*Sellinen elämä sopii vain kiertolaisille ja mustalaisille, jotka viettävät ikäänsä tyhjäänpäiväiseksi*”. Täten käännöksestä selviää, että koko repliikissä on tehty sekä muutos että korvaus taustaerojen vuoksi. Kääntäjän ratkaisu johtuu sekä taustatietojen eroista että kulttuurieroista myös. Sissin konnotaatio eroaa kurdien kulttuurissa. Sissi, joka on vapauden puolesta taisteleva henkilö, on hyvin arvokas kurdeille. Kun taas suomalaisessa kulttuurissa sissillä on kielteinen merkitys ja ei anna samaa merkitystä kuin kurdien kontekstissa, kuten selviää yllä mainitusta esimerkistä (taulukko 5). Täten kääntäjä on tiennyt taustatietojen erot ja ratkennut sen kiertolaisilla, mikä on hyvä semanttinen ekvivalentti. Repliikin käännöksestä huomaa, että jotakin on samaa, mutta samalla jotakin erilaista kuin lähdevirke.

Aineistosta löytyi sellainen suomenkielinen alluusio, joka on korvattu kurdinkielisellä alluusiolla, vaikka kurdinkielinen alluusio ei ihan täsmennä suomenkielisen alluusion ajatusta, kuten Simeonin lausahdus (taulukko 6), ”*päästä kerran näistä härkäpäivistä*”. *Härkäpäivillä* tarkoitetaan joulupyhien jälkeisiä työarkia ja Seitsemän veljestä -teoksessa sillä tarkoitetaan työttömiä päiviä (A. Kivi. Suomen kansalliskirjailija. i.a.; Saarimaa 1946, 5). Kääntäjän käyttämää kurdinkielistä alluusiota käytetään silloin kun valitetaan rankoista päivistä ja surkeista elämän olosuhteista eli hänen ratkaisunsa semanttisesti ei ole ekvivalentti. Kääntäjä olisi voinut korvata vastaavanlaisella kurdinkielisellä ilmaisulla esim. ”*päästä tästä joutenolosta*”. Tällöin ratkaisu olisi ollut semanttisesti ekvivalentti.

Vain suomalaisessa kontekstissa ymmärrettävä Simeonin toinen käyttämä lausahdus (taulukko 6), ”*tulla löylytetyks*”, on välitetty käännöksessä ajatuksen siirtana sekä kurdinkielisessä käännöksessä että englanninnoksessa myös (taulukko 6). Käännöksissä on näin: kurdiksi ”*saada rangaistusta*” ja englanniksi ”*saada selkäsauna, for our hiding*”. Elektronisen MOT-sanakirjan (2014) mukaan *hiding* tarkoittaa selkäsaunaa, piiloutumista ja kätkemistä myös. Molemmista käännöksistä selviää, että molempien kääntäjien ratkaisut ovat semanttisesti ekvivalentteja.

Tämän opinnäytetyön reaalian määritelmässä on kerrottu, että reaaliolla voi viitata muihin ilmiöihin. Alla olevan taulukon ensimmäisessä rivissä Simeonin puheesta huomaa, että reaaliana pidettyä *saunaa* (taulukko 6) myös on käytetty alluusiona eli sillä on viitattu muuhun kuin todelliseen saunaan. Alluusion ajatus sekä kurdinkielisessä että englanninkielisessä myös on välitetty niin, että käytetyillä vastineilla molemmissa kohdekielissä tarkoitetaan *tulla hakatuksi* tai *selkäsaunan saamista* (taulukko 6). Täten molemmissa käännöksissä on turvauttu pragmaattisiin adaptaatioihin viestin välittämiseksi.

Tutkimusaineistosta erään löydöksen perusteella selviää, että kauan sitten 1800-luvulla myös erisnimiä on käytetty alluusiona, sillä Juhanin repliikissä *jussin-tukalla* (taulukko 6) viitataan tukan kuntoon. Kurdinkielisessä käännöksessä se on korvattu *pystytukkaisuudella* (taulukko 6), mutta englanninnoksessa on

korvattu englanninkielisellä alluusiolla, *Jack's hair*. (taulukko 6) Saarimaan selitys *jussintukalle* on ainoastaan ”*Juhani tukastaan*” (1977, 173). Eli Saarimaan selityksestä ei selviä tarkoitetaanko sillä epäsiistiä tukkaa vai pystytukkaa vaan Saarimaa on selittänyt antamalla toisen alluusion.

Reaaliana pidettyä *kruununmaata* (taulukko 6) myös on käytetty alluusiona, jonka funktio selviää viimeisessä taulukossa, jossa on Saarimaan selityksiä. Molemmat kääntäjät eli kurdin kielen ja englanninnoksen ovat ratkaisseet *kruununmaan* välittämällä ajatuksen. Kurdinkielisessä käännöksessä (taulukko 6) ajatusta on välitetty näin: ”*Timo: Juhani, sinä tiedät ihan hyvin, että sinä et ole sellainen henkilö, joka pakottaisi minua tekemään työtä.*”

TAULUKKO 6

Suomenkielinen lähde-teksti	kohdeteksti kurdin kielellä	Kohdeteksti englannin kielellä
Simeoni: Hyvin tietysti. Sen tähden on parasta mennä ottamaan se sauna ja päästä kerran näistä härkäpäivistä (2010, 11).	سیمئونی: ئەومکە قسەیی تێدا نییه. هەر بۆیه هەتا زوو، دەبێت بڕۆینەوه ئێدانهکەهی بخۆین و دوایی بەو ژێانە سەگمەرگییە بینین (2005, 21).	Simeoni: That's true. So best to go and get the beating over and this bullock's holiday (1973, 17).
Simeoni: Ei siis muuta kuin kotia mars ja tulla löylytetyksi ja syystä kyllä, syystä kyllä (2010, 12)..	سیمئونی: بەڵێ راستدەکات. وا باشه بڕۆینەوهوه مالت. بەرهو سزایهک که رهوایه پدیین. بەڵێ بهراستی شایانی ئەو سزایهین (2005, 22).	Simeoni: So there's nothing for it but homeward march for our hiding and a well-earned one (1973, 17).
Juhani: Anna seista, anna seista; se on juuri tavallinen ja oikea jussin-tukka (2010, 24).	یوهانی: بەتۆ چی مووی سەرم قی تێن؟ مووی من هەر وایه (2005, 39).	Juhani: Let it stick, let it stick; it's just what an ordinary Jack's hair should rightly do (1973, 29).
Timo: Et pehmitä kruununmaatani (2010, 16)..	تیمۆ: یوهانی باش دەزانێ ئەتۆ کەسێک نی بە زۆر کارم پێ بکەهێ (2005, 22).	Timo: You 'll not warm my withers , never (1973, 21).
Juhani: Mutta se on hullu ennustus ja toivo. Tosin ai'on kotia tullessani lämmittää saunan ja kylpeä oikein herttaisesti, mutta Atamin-frakkia niskassani en ensinkään mieli rikkoa (2010, 62).	Ei käännetty	Juhani: But that's a vain prophecy and wish. True, I mean to heat the sauna when I come home and bather right heartily, but I'm in no mind to have Adam's pelt opened at my neck (1973, 64).

Seuraavaksi kerron toisesta poisjätöistä kurdinkielisestä käännöksestä. Havait-
sin poisjätetyt helposti, koska ne koostuvat monesta repliikistä. Poisjättöjen syyt
voivat olla alla olevat lihavoidut alluusiot. Niiden kääntäminen sellaisinaan kur-
din kielelle olisi epäymmärrettävää tai tulkittu väärin kohdekielessä. Kääntäjä
olisi voinut kääntää peitetyt viittaukset kotouttavasti. Esimerkiksi. ”*Kuin taivaan
häissä*” kurdin kielelle olisi voinut kääntää näin: ” *kuin paratiisissa*”.

*Tässä peitetyssä lausahduksessa ”heitän elomme hakseen perämelan kohtalon
kouraan*”, kääntäjä olisi voinut esimerkiksi siirtää ajatuksen kurdin kielelle ko-
touttavasti. Kurdin kielessä voidaan käyttää eri ilmaisuja ajatuksen välittämisek-
si esim.. ”*annan asian kohtalon käteen*”, ”*antakoon kohtalon ratkaista se*” tai
”*annan sen Jumalan käteen*”

”*Herran temppelin torni*” myös kääntäjä olisi voinut korvata *kirkolla* tai *kirkon
rakennuksella*.

Poisjätetyt ovat:

Juhani: Syön kyllä.

Timo: Nyt elämme kuin häissä vaan täällä korkealla, kaikuvalla mä-
ellä.

Juhani: **Kuin taivaan häissä**, mutta rääkättiinpä meitä äsken vielä
oikein surkeasti helvetissä tuolla alhaalla.

Timo: Toisinaan alaslasketaan toisinaan ylösnostetaan tässä maa-
ilmassa.

Juhani: niin on laita, mitä sanot, veli Aapo?

Aapo: Olenpa koettanut parastani, mutta turhaan. Nyt suutun kui-
tenkin kerran ja **heitän elomme hakseen perämelan kohtalon
kouraan**. Tässä istun.

Juhani: istun ja tuossa makaa jalkaimme alla koko maailma. Tuolla
punoittaa lukkari talo kuin punainen kukko ja tuolla kohoo korkeu-
teen **Herran temppelin torni**. (2010, 57–58.)

Englanninnoksessa on turvauduttu sanatarkkaan käännökseen yllä mainitun
kahden ilmaisun kohdalla, mutta yllä mainitun perämelan peitetyn viittauksen
kohdalla on turvauduttu ajatuksen välittämiseen. *Perämela* MOT-sanakirjan
(2014) mukaan on mela jolla venettä ohjataan perästä. E. A. Saarimaan ja Sep-
po Räsäsen toimittamassa Aleksis Kiven kielen sanakirjassa, jonka runko on
professori Saarimaan käsikirjoitus, Saarimaan selitys *perämelalle* ja koko lau-

sahdukselle on hyvin niukka (1977, 676). Siinä on selitetty näin: *perämela. "heitän elomme haaksen [haahden] p:n kohtalon kouraan I 78. sallimuksen johtava p. II 237"*

kuin taivaan häissä (2010, 58)= like at Heaven's wedding (1973, 60).

Herran temppelin torni (2010, 58) = the spire of God's temple (1973, 60).

Heitän elomme hakseen perämelan kohtalon kouraan (2010, 58).
Now I too will let myself go for once and leave the tiller of our lives in fate's hand (1973, 60).

Alla oleva taulukko 7 on Saarimaan selityksiä yllä olevista reaaliosta ja alluusioista.

TAULUKKO 7

Tutkimusaineistosta löytyneet reaalit ja alluusiot	Saarimaan selityksiä
Kukkomaakari	ruotsinkielisestä <i>makare:sta</i> (1946, 5).
Fläätälä	verbi: fläätä, pläätä, sivellä paksulta, tuhria (1946, 5).
ryssänkukla	kukla (venjä.) = nukke (1946, 6).
Muju	kuuma tuhka (1946, 6).
havutukki	pölkky, jonka päässä talvisin tarhassa havuja pienennettiin lantaan sekoitettaviksi (1946, 7)
Puolain	puolukka (1946, 11)
mullisaukko	keskenkasvuinen saukko (mulli, mullikka = nuori lehmä tai sonni) (1946, 5)
käydä jäniksen pässiin	Lähteä kypälämäkeen, otettu ruotsin kielestä ” <i>taga till harpass</i> ” (1946, 7).
tihkuri	vesikko (1946, 14).
kruununmaa	selkä [kuvaannollinen viittaus raipparangaistukseen, jonka antamiseen esivallalla oli oikeus] (1977, 325)
Atamin-frakki	Paljas iho (1946, 19)

6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustehtävissä olen kertonut, että haluan selvittää miten alluusiot ja reaaliat ovat suhteissa pragmaattisiin adaptaatioihin ja vaikuttavatko pragmaattiset ongelmat kääntäjän uskollisuuteen käännettävälle lähdetekstille. Pragmaattisten adaptaatioiden määritelmistä selviää, että pragmaattisilla adaptaatioilla tarkoitetaan niitä muutoksia, jotka tehdään käännoksissä korvaamalla, poistamalla ja lisäämällä. Pidän tärkeänä tuoda esiin Koskisen (1994, 84–87) mielipiteitä kääntäjistä ja kääntämisistä, kun puhun pragmaattisista adaptaatioista. Koskisen mielestä käänнос ei ole toinen eikä ole sama ja hän myös pitää kääntäjiä vallankäyttäjinä. Aloitan Koskisen jälkimmäisestä mielipiteestä eli kääntäjä vallankäyttäjänä. Ensinnäkin Koskisen käyttämä vallankäyttäjättermi kääntäjälle on hyvin looginen, sillä kääntäjä itse tekee päätöksen siitä millä tavalla hän kääntää jonkun termin tai ilmaisun. Koskinen pitää kääntäjiä uhkaavina, koska heillä on valta tehdä muutoksia tekstissä tai olla sanomatta sitä mitä lähdetestissä sanotaan.

Mutta onko kääntäjän vallankäyttö tahallista vai tahatonta? Tutkimuksen tuloksista selviää, että kääntäjä joutuu käyttämään omaa valtaansa vain pragmaattisiin ongelmiin törmätessä. Kääntäjä on käyttänyt sellaista valtaa kurdinkielisessä käännoksessa vain silloin, kun on törmännyt kulttuurisidonnaisiin elementteihin eli reaalioiden ja alluusioihin. Uskon vahvasti, että jokainen ammattimainen kääntäjä haluaa olla uskollinen lähdetekstille ja tekee parhaansa sen eteen. Tutkimustuloksissa kääntäjien vallankäyttö on silmiinpistävä. Tutkimuksen tuloksissa olen tuonut esille sen miten kurdinkielisessä käännoksessa kääntäjä on jättänyt sanomatta monta repliikkiä ja yhdistänyt kaksi repliikkiä yhteen liittämällä esimerkiksi ensimmäiseksi ja viimeksi sanotut repliikit. Sellaista järjestysten muuttamista ja suurta poisjättämistä en odottanut, täten olen kutsunut kurdin kielen kääntäjän ratkaisua radikaaliksi pragmaattiseksi adaptaatioksi. Tämä tulee Koskisen mielipidettä siitä, että kääntäjä voi muuttaa tekstin tai jättää sanomatta. Tutkimustulosten perusteella syyt sanomatta jättämiselle ovat joko alluusioita, reaaliota tai niitä vanhentuneita sanastoja kuten, *fläätälä*, *ryssänkukla* ja *kukkomaakari* jne., jotka eivät löydy sanakirjoista, mutta kääntäjä olisi voi-

nut ratkaista pragmaattiset ongelmat muulla tavalla vaikka korvaamalla muilla ilmaisuilla tai selvittämällä niiden merkityksiä Suomen kansalliskirjallisuuteen perehtyneiden tahojen avulla kuten, Suomen kirjallisuuden seura ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Tästä tutkimuksesta selviää, että vanhojen kansallisromaanien ja eeposten kääntäminen vaatii kääntäjältä hyvää perehtymistä lähdekielen kansallisperinteeseen ja entisaikoina käytettyihin ilmaisiin.

Luvussa 3.1.2 viittasin Kujamäen mielipiteeseen, jonka mukaan puutteellisesta taustatiedosta jotkut reaaliat ovat epäymmärrettäviä jopa lähdetekstinlukijoille. Tutkimuksen tuloksista selviää, että monet reaaliat kuten *tulinuija* ja *kukkomaakari* ovat vieraita syntyperäisille suomalaisille. Englanninoksissa on turvauduttu sanasanaiseen käännökseen ja termittämiseen, joiden ymmärrettävyyden arvioimiseksi englanninkielisissä konteksteissa tarvitaan kokeellisia menetelmiä empiirisen tutkimuksen puitteissa.

Suomenkielisten reaalioiden kääntämisessä kurdin kielen kääntäjä on turvautunut pragmaattisiin adaptaatioihin, koska ne ruoat, eläimet, mittaustavat ja suomalaiseseen kulttuuriin liittyvät työkalut, leikit ovat vieraita kurdeille ja Kurdistanin ympäristölle. Täten kääntäjä on joutunut turvautumaan pragmaattisiin adaptaatioihin. Kurdin kielen kääntäjän ratkaisut kohdekulttuurissa vieraiden ruokien, eläinten ja suomalaisen kulttuuriin liittyvän leikin ja työkalun kääntämisessä soveltuvat Nidan dynaamiseen ekvivalenssiin, sillä kurdin kielen kääntäjä on korvannut kohdekulttuurille vieraat sanat kohdekulttuurille tutuilla vastineilla kuten, se näkyy alaluvuissa 5.1.2, 5.1.3, 5.1.4. Näiden lisäksi kurdin kielen kääntäjä on turvautunut toisenlaiseen dynaamisen ekvivalenssin ratkaisuun myös esimerkiksi poikkeamalla lähdetekstin sekä kielellisestä muodosta että sen merkityksestä kuten tämän lauseen käännöksessä huomataan: ”*Hirveä pakanallinen ja turkkilainen on tämä metel*” tai kuten huomataan tämän alluusiosisältöisen virkkeen käännöksessä: *Aapo: Sehän minä kohta sanoin käydessämme jäniksen pässiin. Voi meitä hulluja! Sissit ja mustalaiset tällä tavalla rähmästelkөөn ilmi-taivaan alla.*

Tutkimuksen tuloksista selviää, miten allusiot ovat aiheuttaneet pragmaattisia ongelmia niiden peitettyjen viittausten takia. Uskon, että kurdin kielen kääntäjä

olisi käyttänyt raipparangaistusta kruununmaalle, jos olisi saanut Saarimaan selityksen käteensä, koska raipparangaistuksella on olemassa vastine kurdin kielessä. Toista alluusiota kääntäessä luvussa 3.1.1 kurdin kielen kääntäjä on turvautunut pragmaattisiin adaptaatioihin poistamalla sanan *turkkilainen*. Sen alluusion osalta pragmaattinen adaptaatio on tarpeetonta, koska alluusio olisi hyvin ymmärrettävä kurdinkielisissä konteksteissa ja kääntämällä lauseen sellaisenaan olisi kertonut kurdilukijoille suomalaisten silloisesta sivistystasosta. Lähdetekstinlukijana minä ymmärsin ajatuksen ja se alluusio kertoi minulle, että suomalaiset olivat hyvin ajan tasalla maailman tapahtumista eli sen ajan Ottomaanien valtakunnan sotimisista muiden maiden kanssa. Minä olisin kääntänyt sen vieraannuttavasti entisen lähdekulttuurin sivistystason välittämiseksi kohdekulttuurille. Seitsemän veljestä -romaanin kirjoittamisen ja valmistumisen aikana ottomaanit olivat vielä vallassa monessa maassa.

Palaan Koskisen toiseen mielipiteeseen, jonka mukaan käänнос ei ole toinen eikä ole sama. Koskisen tämä kannanotto myös näkyy vahvasti tutkimustuloksissani esim. sellaisissa kääntäjän ratkaisuisissa kuten, repliikkien yhdistämisessä ja reaalioiden kääntämisissä. Niistä huomaa, että käännettyissä versioissa on jotakin samaa mutta samalla jotakin erilaista kuten, alluusioiden käännoksistä selvisi. Tutkimustuloksesta huomaa myös sen, että jotkut käännostratkaisut menevät relevanssiteorian puolelle, sillä jotkut käännostratkaisut muistattavat lähdetekstejä, mutta semanttisesti eivät ole ekvivalentteja.

Tämän tutkimuksen tuloksista selviää, että jokainen pragmaattinen adaptaatio erityisesti kurdinkielisessä käännoksessä liittyy joko alluusioihin tai reaaliioihin. Kurdinkieliset ratkaisut, joissa on tehty pragmaattisia adaptaatioita, ovat enemmän kotouttavia. Kaikki erisnimet kuten roolihenkiöiden ja paikkojen nimet on käännetty vieraannuttavasti sekä kurdinkielisessä että englanninnoksessa myös. Mittaustapa on kuitenkin käännetty vieraannuttavasti kurdinkielisessä käännoksessä, mutta siinä on turvaututtu pragmaattisiin adaptaatioihin lisäämällä selitys sille. Tutkimustuloksista selviää, että pragmaattisilla ongelmilla on suuri vaikutus kääntäjän epäuskollisuuteen käännettävälle lähdetekstille. Kulttuurillisista syistä sekä kurdinkielisessä käännoksessä että englanninoksissa on turvaututtu pragmaattisiin adaptaatioihin. Mutta englanninkoskessa on turvau-

duttu enemmän sanatarkkoihin käännöksiin, joiden sisältöjen ymmärrettävyys voidaan kyseenalaistaa.

Tutkimustuloksista selviää, että alluusiot ja reaaliat ovat tiiviissä suhteissa pragmaattisiin adaptaatioihin. Kurdinkielisestä käännöksestä olen havainnut paljon poisjätettyjä. Kurdin kielen kääntäjä on poistanut jotkut repliikit, kun hän on törmännyt vaikeasti epäymmärrettäviin ilmauksiin ja alluusioihin. Tämän vuoksi kyseenalaistan kääntäjän uskollisuuden käännetyille lähdetekstille, sillä poistamalla lähdetekstin monet repliikit poistuvat, samalla joltakin osin jotkut lähdetekstin sisällöt jäävät kertomatta kohdetekstin lukijalle.

Mikä oli mielenkiintoista tutkimukseni aikana, olivat ne reaaliat, joita oli käytetty alluusioina. Ennen tutkimusta en ollut odottanut sitä tai en edes ajatellut etsiä sellaista. Heti huomattuani sitä analysoimisen aikana, etsin sellaista kurdinkielistä reaaliaa, jota käytetään alluusiona. Löydettyäni sen olen kertonut alaluvussa 3.2 siitä kurdinkielisestä reaaliasta, jota käytetään alluusiona. Antamani kurdinkielinen reaalia ei ole tuttu syntyperäisille kurdeillekaan. Lähteenä käyttämässäni artikkelissa kurdikriitikko selittää ensin ”*dêwcame*” lukijoille perustellen, että kyseinen sana on ehkä vieras monille lukijoille. Tämän jälkeen hän käyttää sitä alluusiona. Mitä jos vastaavassa lähdetekstissä ei ole selitystä käytetylle reaalielle ja vieraskielisen kääntäjän on käännettävä se toiselle vieraalle kielelle? Mielestäni kääntäjä joutuu kaksinkertaisesti hyvin hankalaan tilanteeseen vastaavassa tilanteessa, jossa tekstissä vieraskielistä reaaliaa on käytetty alluusiona ja mikä voi olla vieras jopa lähdetekstin lukijoille myös. Kääntäjä joutuu ensin selvittämään, mitä kyseinen reaalia tarkoittaa ja mihin sillä viitataan alluusiona käytettynä.

Tutkimustuloksista selviää, että Seitsemän veljestä -romaanissa on sellaisia reaaliota, jotka ovat vieraita lähdetekstin lukijoille myös. Tämä tukee Kujamäen toteamaa, jonka mukaan puutteellisen taustatiedon vuoksi esimerkiksi reaalioiden ymmärtäminen jopa lähdekulttuurin lukijalle myös on haasteellista, ei ainoastaan käännöksen lukijalle. (Kujamäki 1993, 32.)

Muistutan vielä, että varsinainen tutkimustulokseni perustuu Seitsemän veljeksen kurdinkielisestä käännöksestä kerättyihin aineistoihin ja niiden analysoimiseen. Tämän tutkimuksen luotettavuus perustuu minun visuaaliseen havaintooni, kohdekulttuurin ja kohdekielen tuntemukseeni. Visuaalisella havainnolla tarkoitan minun havaitsemiani kurdin kielen kääntäjän ratkaisuja, jotka hän on tehnyt poistamalla, korvamaalla, lauseiden järjestyksen muuttamalla ja lisäämällä. Kohdekulttuurin ja kohdekielen tuntemuksesta haluan kertoa, että itse olen kurdi ja opiskelin Kurdistanissa peruskoulun ja luonnontiedepainotteisen lukion kurdin kielen soranin murteella. Lukion jälkeen opiskelin metallialan arabian kielellä kahden vuoden pituisessa instituutissa.

Tutkimukseni on luotettava, koska se perustuu todelliseen väitteeseen, jonka olen havainnoinut. Korrespondenssiteorian mukaan väite on totta, jos se vastaa todellisuutta (Tuomi & Sarajärvi 2013, 135). Haluan sanoa, että tämän tutkimuksen tulosta ei voida yleistää, koska yhden tutkimustuloksen perusteella minä en totea, että pragmaattiset ongelmat yleisesti johtavat kääntäjän epäuskollisuuteen lähdetekstiä kohtaan. Mielestäni kääntäjä on silloin uskollinen kun hän välittää lähdetekstin sisällön kohdetekstiin riippumatta hänen tekemistään pragmaattisista adaptaatioista, mikäli ne eivät ole radikaaleja.

Olisi hyvin mielenkiintoista jatkaa pragmaattisteiden adaptaatioiden tutkimista niin, että valitsisin tutkimusaineistoksi kahden eri kääntäjän käännökset samasta lähdetekstistä ja vertailla miten kukin kääntäjä on ratkaissut pragmaattiset ongelmat tekemällä pragmaattisia adaptaatioita. Tutkimuksen aikana olen havainnut, että englanninnoksessa on paljon formaalisia ekvivalentteja, joten Seitsemän veljestä -romaanin englanninnos myös (1973) olisi mielenkiintoinen tutkimuskohde kvantitatiivisena tutkimuksena, jossa tukittaisiin formaalisia ekvivalentteja.

LÄHTEET

- A. Kivi. Suomen kansalliskirjailija i.a. Veljesten sanoja ja sanontoja. Viitattu 16.8.2014. http://www.aleksiskivi-kansalliskirjailija.fi/fi/index.php?option=com_content&task=view&id=132&Itemid=145
- Anhava, Jaakko 1998. Maailman kielet ja kielikunnat. Helsinki: Gaudeamus.
- Balk, Eero 2007. Mitä odotan käännskriitikiltä? Teoksessa Oittinen, Riitta & Mäkinen, Pirjo (toim.) Alussa oli käänns. Tampere: Tampere University Press, 95–106.
- Bodo, Zsuzsanna 2009. Kulttuuri kääntämisen haasteena. Teoksessa Idström, Anna & Sachiko, Sosa (toim.). Kielissä kulttuurien ääni. Helsinki: Hakapaino Oy, 70–81.
- Collins dictionary i.a. Viitattu 23.8.2014. <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/hemplike>
- Englanti-suomi suursanakirja 1996. Helsinki: Juva.
- Firehammer i.a. Viitattu 16.8.2014. <http://www.firehammer.co.uk/>
- Heikkinen, Vesa 2012. Diskurssi. Teoksessa Voutilainen, Eero; Laurema, Petri; Tiiliä, Ulla; Lounela, Mikko & Heikkinen, Vesa (toim.). Genreanalyysi. Helsinki: Helsinki University Press, 94–99.
- Heikkinen, Vesa, Laurema, Petri, Tiililä, Ulla 2012. Intertekstuaalisuus. Voutilainen, Eero; Laurema, Petri; Tiiliä, Ulla; Lounela, Mikko & Heikkinen, Vesa (toim.). Genreanalyysi. Helsinki: Helsinki University Press, 100–119.
- Hirsijärvi, S; Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11. painos. Helsinki: Tammi.
- Hytönen, Niina 2006. Käännssteorioiden kirjo kääntäjän työvälineeksi. Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) Käden käänteessä: Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoria sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Liectura, 66–83.
- Ingo, Rune 1980. Kääntämisen teoriaa ja sen sovellusta. Åbo akademi: Finska institutionen.

- Ingo, Rune 1990. Lähtökielestä kohdekieleen: johdatusta käännöstieteeseen. WSOY. Porvoo.
- Isolahti, Nina 2012. Yliopettaja, Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki. Luento 25.9.
- Ketonen, Oiva 1989. Kohtalon vaihtoehdot. Porvoo: WSOY.
- Kivi, Aleksis 1973. Seven Brothers. Helsinki: Tammi
- Kivi, Aleksis 2010. Seitsemän veljestä. 4. painos. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. Alkuperäinen teos on julkaistu neljänä vihkona vuonna 1870.
- Kokko, Ossi 2008. Kielikolumni: Kivinen kieli. Tiedotuslehti 3. Itäsuomen yliopisto: Joensuun yliopisto.
- Koskenniemi, Viljo 1950. Aleksis Kivi: Elämä ja teokset. Porvoo: WSOY.
- Koskimies, Rafael 1974. Aleksis Kivi: henkilö ja runous. Helsinki: Otava.
- Koskinen, Kaisa 1994. Oman ja vieraan välissä: kääntäjä piilovaikuttajana. Teoksessa Kylmänen, Marjo (toim.). Me ja muut: kulttuuri, identiteetti, toiseus. Tampere: Vastapaino, 81–90.
- Kotimaisten kielten keskus 2007. Viitattu 23.8.2014.
<http://www.kotus.fi/index.phtml?s=995>
- Kujamäki, Pekka 1993. Kaunokirjallisuuden kääntäminen: Reaaliat käännösongelmana. Teoksessa Vehmas-Lehto, Inkeri & Silfversten, Pirjo (toim.). Käännöstutkimuksen ja opetuksen uusia virtauksia, A nro: 2. Kouvola: Kymenlaakson täydennyskoulutuslaitoksen julkaisuja 27–37.
- Kujamäki, Pekka 2000. Seitsemän veljeksien saksannokset ja romaanin saksankielinen vastaanotto—kaksi eri maailmaako? Teoksessa Paloposki, Outi & Makkonen-Craig, Henna (toim.). Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja I. Helsinki: Yliopistopaino 199–227.
- Kujamäki, Pekka 2013. Vertaileva kääntäjä, vertaileva tutkija: kieltenvälinen vertailu käännöstieteessä. Teoksessa Kolehmainen, Leena; Miestamo, Matti & Nordlund, Taru (toim.) Kielten vertailun metodiikka. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 355–389.
- Kukkonen, Pirjo 1993. Kielen ja kulttuurin dialogia. Helsinki: Helsinki University Press

Kurdistan Post Info 2013. Viitattu 4.8.2014.

<http://www.kurdistanpostinfo.com/ViewItems.aspx?id=1677>

Leppihalme, Ritva 2000. Kulttuurisidonnaisuus kaunokirjallisuuden kääntämisessä. Teoksessa Paloposki, Outi & Makkonen-Craig, Henna (toim.). Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja I , 89–105.

Leppihalme, Ritva 2001. Translation strategies for realia. Teoksessa Kukkonen, Pirjo & Hartama –Heinonen, Ritva (toim.). Mission, vision, strategies and values. A celebration of translator training and translation studies in Kouvola. 139–148. Helsinki: Helsinki University Press

Metsämuuronen, Jari 2008. Ladullisen tutkimuksen perusteet: Metodologia-sarja 4. Helsinki: International Methelp Ky.

Napsu 2009. Viitattu 15.8.2014. <http://www.napsu.fi/vastaukset/kysymys/23882>

Nummi, Jyrki 2002. Sepetuksen pojista voiton sankareiksi: Seitsemän veljestä ja raamatullinen alluusio. Teoksessa Sihvo, Hannes & Nummi, Jyrki (toim.) Raamattu suomalaisessa kirjallisuudessa. Helsinki: Helsinki University Press, 59–69.

Oxford learner's Dictionaries: Oxford University Press. Viitattu 4.9.2014.

http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/joint_1

Palladiumkirjat. Hamppu. Viitattu e.a. <http://www.palladiumkirjat.fi/hamppu.htm>

Pekkala–Weckström, Mari 2008. Kuunari Helenan kanssa uusille vesille: Eräänprojektintyön toteutus. Teoksessa Helin, Irmeli & Yli-Jokipii, Hilikka (toim.) Kohteena käännös. Helsinki: Helsinki University Press, 87–107.

Pekkanen, Hilikka 2006. Kaunokirjallinen käännös: kirjailijan ja kääntäjän duetto. Teoksessa Tommola, Jorma (toim.) Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä. Turku: Turku University Press, 83–92.

Ruokonen, Minna 2004. Schleiermacher, Berman ja Venuti: kolme käännösteoreettista näkökulmaa vieraannuttamiseen. Teoksessa Tommola, Jorma (toim.) Kieli, teksti ja kääntäminen. Turku. Turku University Press, 63–78.

- Ruokonen, Minna 2006. Intertekstuaalisuus ja kaunokirjallisuuden kääntäminen. Teoksessa Tommola, Jorma (toim.) *Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä*. Turku: Turku University Press, 57–79.
- Ruokonen, Minna 2010. Cultural and textual properties in the translation and interpretation of allusions: an analysis of allusions in Dorothy L. Sayers' detective novels translated into Finish in the 1940s and 1980s. Turun yliopisto. Kieli- ja käännöstieteiden laitos. Väitöskirja.
- Räsänen, Anna 2006. Puukko, pulla ja Pokkuvaara: Reaalioiden käännökset Arto Paasilinnan hirtettyjen kettujen metsän saksannoksessa. Tampereen yliopisto. Kieli- ja käännöstieteiden laitos. Pro gradu -työ.
- Saarimaa, E. A. & Räsänen, Seppo 1977. Aleksis Kiven kielen sanakirja. Tampere: Suomen kirjallisuuden seura.
- Saarimaa, E. A. 1946. Selityksiä Aleksis Kiven teoksiin. Kolmas painos. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Sahlan, Anna & Pakkala-Weckström, Mari 2008. Pukki, pässi vai nuija? Kaunokirjallisten tekstin sanastollisten käännösongelmien ratkaisuja. Teoksessa Helin, Irmeli & Yli-Jokipii, Hilikka (toim.) *Kohteena käännös*. Helsinki: Helsinki University Press, 187–212.
- Sunnari, Marianna 2006. Kääntäjän ja tulkin kielitaito. Teoksessa Tommola, Jorma (toim.) *Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä*. Turku: Turku University Press, 25–35.
- Suomen kielen perussanakirja 1996: ensimmäinen osa A–K. Helsinki: Edita.
- Suomen kielen perussanakirja 1996: kolmas osa S–Ö. Helsinki: Edita.
- Tarvainen, K. 1969. Katsaus polttotaisteluaineisiin ja -välineisiin sekä polttosuojeluun. *Tiede ja ase*. Suomen sotatieteellisen seuran julkaisu. 27. 328-364. Viitattu 16.10.2014.
<http://ojs.tsv.fi/index.php/ta/article/view/47491/13366>.
- Tirkkonen-Condit, Sonja 2000. Kääntämisen teoria, Tutkimus ja sovellus. Teoksessa Sajavaara, Kari & Piirainen-Marsh, Arja (toim.) *Näkökulmia soveltavaan kielentutkimukseen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 123–151.

- Tommola, Jorma 2006. Muoto ja merkitys kääntämisessä ja tulkkauksessa. Teoksessa Tommola, Jorma (toim.) Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä. Turku: Turku University Press, 9–22.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Uusi suuri eläinkirja 1965. Ensimmäinen osa. Milano: Vallardi Edizioni Periodiche.
- Vanhan kirjasuomen sanakirja 1994. Toinen osa. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 2002. Kopiointia vai kommunikointia: johdatus käännösteoriaan. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 2006. Relevanssiteoriastako ratkaisu Kääntämisen ongelmiin? Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) Käden käännteessä: Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoria sekä käytäntöä. Helsinki: Hakapaino Oy, 84–106.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 2008. Onko käännöstutkimuksessa särmää? Teoksessa Helin, Irmeli & Yli-Jokipii, Hilikka (toim.) Kohteena käännös. Helsinki: Helsinki University Press, 13–16.
- Wikipedia 2010. Saukko: levinneisyyskartta. Viitattu 5.8.2014.
http://fi.wikipedia.org/wiki/Saukko#mediaviewer/Tiedosto:European_Otter_area.png
- کیفی، ئەلیکسیس ۲۰۰۵. ھەوت برا. خەزری عەلی. ناوەندی بلاوکردنەوهی دەنگی کورد (کۆچەر) فینلەند.
 Emrro i.a. Viitattu 4.8.2014. <http://www.emrro.com/taktikus.htm>